

XXIII. celostátní seminář

Aktuální otázky péče o děti separované od rodičů

Brno 20. – 21. září 2023

SBORNÍK PŘÍSPĚVKŮ A STUDIJNÍCH TEXTŮ

TRIADA-Poradenské centrum, z.ú. Brno, IČ: 26647486

www.triada-centrum.cz, tel.: 774 409 909, 774 409 907

Obsah sborníku

Úvodní slovo Eva Rotreklová	3
Program semináře	4
Aktuality z oblasti SPOD a NRP, Novela zákona 359/99 Sb. Zuzana Zárasová - vedoucí oddělení koncepce náhradní rodinné péče MPSV	5
Nová právní úprava ochrany dětí a podpory rodin Miloslav Macela, poradce ministra a gestor přípravy nové právní úpravy	10
Od dětství k dospělosti – vývojové fáze života Terezie Pilátová Osecká	17
Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu Eva Rotreklová	21
Úvod do tématu vztahové vazby Eva Pávková	27
Aktuální otázky rodinného práva v praxi sociálně právní ochrany dětí lektorský tým	31
Akreditované vzdělávací programy TRIADA – Poradenské centrum, z.ú.	42

Úvodní slovo

Stalo se již tradicí každoročního setkání v Brně, že probíhá v období, kdy se připravují změny právních předpisů, nebo je v plném proudu jejich schvalování. Nejinak tomu bylo i v roce 2023, a tak úvodní vystoupení JUDr. Zuzany Zárasové bylo zaměřeno právě na obsah novelizace zákona o sociálně právní ochraně dětí, která čeká na projednání v Parlamentu.

Současně se velmi intenzivně pracuje na zásadní koncepční i legislativní změně, kterou představuje připravovaná reforma systému zaměřená na ochranu dětí a podporu rodin. Zpracovaný věcný záměr prezentoval poradce ministra práce a sociálních věcí a gestor přípravy reformy PhDr. Miloslav Macela. Přináší dlouho očekávané změny v pohledu na ochranu dítěte v rodinném prostředí a důraz na prevenci a podporu rodičů při výchově a péči o dítě.

Novinkou XXIII. ročníku byla změna v rozsahu i obsahu právního bloku, který byl daleko rozsáhlejší a akreditován MPSV. Připravili jsme jej v součinnosti se zástupci soudů, Úřadu pro mezinárodně právní ochranu dětí a Kanceláře veřejného ochránce práv. Od účastníků semináře jsme získali řadu pozitivních ohlasů i námětů, které se budeme snažit využít při přípravě dalšího ročníku. Ten se bude konat ve dnech 25. - 26. září 2024 opět v Brně a už dnes máme připraveny základní kameny programu, jak co do obsahu, tak i lektorského zajištění.

Naším záměrem, ostatně vyjádřeným i v názvu semináře, je důraz na aktuálnost, což s sebou nese i určitý dobrodružný prvek, protože nikdy na začátku nevíme, v jakém celospolečenském i globálním kontextu budeme na tématech pracovat. Pokud budete mít chuť nám sdělit své náměty a návrhy, budeme velmi rádi, naším přáním je, aby byl seminář nejen místem pro získávání informací, ale také diskusní platformou a metodickou dílnou.

TRIADA má za sebou nejen úspěšný seminář, ale v závěru roku si připomeneme i 20 let od svého založení. Děkujeme všem spolupracovníkům, lektorům, pěstounům a všem, kteří se podíleli na naší společné práci, a doufáme, že naše spolupráce bude pokračovat.

Eva Rotreklová

ředitelka, odborný garant

Brno, listopad 2023

Program semináře

STŘEDA 20. 9. 2023

Zahájení semináře

PhDr. Eva Rotreklová, TRIADA-Poradenské centrum

Novela zákona 359/99 Sb.

JUDr. Zuzana Zárasová - vedoucí oddělení koncepce náhradní rodinné péče MPSV

Nová právní úprava ochrany dětí a podpory rodin

PhDr. Miloslav Macela, poradce ministra a gestor přípravy nové právní úpravy

Vzdělávací programy s akreditací MPSV

„Od dětství k dospělosti - vývojové fáze života“ (6 hodin)

Akreditace A2021/0667-SP

Lektorka: **Mgr. Terezie Pilátová Osecká, Ph.D.**

„Úvod do tématu vztahové vazby“ (5 hodin)

Akreditace A2022/0267-SP/PC

Lektorka: **Mgr. Eva Pávková**

„Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu“ (6 hodin)

akreditace A2021/0842-SP/PC

Lektorka: **PhDr. Eva Rotreklová**

ČTVRTEK 21. 9. 2023

„Aktuální otázky rodinného práva v praxi sociálně právní ochrany dětí“ (8hodin)

akreditace A2023/0398-SP/PC/VP

Lektorský tým: **Mgr. František Dolíhal, Mgr. Klára Ille, JUDr. Markéta Kačerová**

Nováková, Mgr. Eva Pávková, PhDr. Eva Rotreklová, Mgr. Petr Sedlák, PhD.,

Mgr. Alice Trávníková

2003 - 2023

Aktuality z oblasti SPOD a NRP

chystaná novela zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí a dalších předpisů

20. září 2023

JUDr. Zuzana Zárasová

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Odbor rodinné politiky a sociálně-právní ochrany dětí
Oddělení koncepce SPOD a NRP

Aktuální informace z oblasti SPOD a NRP aneb co nového od minulého setkání

- Organizační - od 1. 7. 2023 sloučení oddělení koncepce SPOD a NRP
- Využití valorizačního mechanismu v ZSPOD – navýšení dávek PP od října 2022 a státních příspěvků (SPVPP a SP pro ZDVOP) od ledna 2023 nařízením vlády z důvodu vysoké inflace.
- Navýšení odměny pěstouna a příspěvku při pěstounské péči díky zvýšení ŽM a MM.
- Metodika doprovázení pěstounů – srpen 2023
- Chystané metodické materiály:
 - Postup OSPOD v případech domácího násilí
 - Problematika CAN
 - Příprava na odchod mladých dospělých z ústavních zařízení
 - „Hostitelská“ péče
 - Odpočinek PPPD po předání dítěte

1) Standardizace zabezpečení NRP o děti- klíčové aktivity:

- Standardizace postupů odborného posuzování zájemců o NRP
- Standardizace evidence zájemců o NRP a evidence dětí, kterým je třeba zprostředkovat NRP
- Párování v NRP
- Poskytování NRP pro děti se specifickými potřebami
- Osvětové aktivity pro posílení zájmu o výkon NRP a na podporu standardizace systému NRP

2) Sjednocení přístupu k ohroženým dětem – klíčové aktivity:

- Návrh sjednocení systému řízení kvality a návrh monitorovacích a hodnotících nástrojů, vč. postupu jejich implementace do systému sociálně-právní ochrany dětí a poskytování služeb pro ohrožené děti
- Návrh funkčního systému profesní podpory pracovníků SPOD na základě kompetenčního modelu
- Implementace metod pro zajištění participace dětí v klíčových oblastech jejich života
- Definice krajských standardů sítě služeb pro ohrožené děti s důrazem na koordinovanou podporu a multioborovou spolupráci
- Vytvoření dlouhodobé komunikační strategie na podporu klíčových témat Národní strategie ochrany práv dětí a jejich jednotlivých cílů se zaměřením na odbornou i laickou veřejnost

Proč zase novela a v jakém stádiu je nyní legislativní proces?

- Potřeba zajistit více náhradních rodin v souvislosti s omezením institucionální péče o nejmenší děti od 1.1.2024, resp. 1.1. 2025.
- Reakce na nejpalčivější problémy v rámci procesu zprostředkování NRP (nejednotné postupy, dlouhé čekání na termíny příprav a/nebo psychologické posouzení v některých krajích, různé nároky na žadatele v rámci ČR atd.).
- Úprava využívání ZDVOP u nejmenších dětí – sourozenecké skupiny, krizových pár dní pokud nejde jinak (úplný zákaz umístění dětí mladších 3 let bez výjimky by jinak platil od 1.1.2024).
- Zrušení dětských domovů pro děti do 3 let věku (ve spolupráci s MZdr).
- Narovnání postavení dětí ve svěření s dětmi svěřenými do pěstounské či poručenské péče a jejich náhradních pečovatелů (doprovázení, dávky), ve spolupráci s MSpr.
- Při té příležitosti další terminologické či systematické narovnání právní úpravy, větší provázanost ze ZSSL (např. u kurately, pověřování atd.).
- *Hromadné poručenství a hromadné opatrovnictví, sjednocení úpravy oznamovací povinnosti a mlčenlivosti – nebude nyní řešeno, ponecháno na celkovou revizi systému.*
- Květen 2023 novela předložena na vládu – 3 komise LRV, 2x „velká“ LRV (poslední jednání 31.8.2023), zpracování stanoviska LRV, konec září snad dojde ke schválení vládou a následně PS PČR
- Meziřesortní připomínkové řízení – přes 600 stran vypořádací tabulka, povinná i nepovinná připomínková místa, náročný proces, často protichůdné připomínky (rozpory připomínkových míst).
- Předpokládaná účinnost od 1.1.2024 (u některých ustanovení později) se nestihne, dojde k posunu (od 1.7.2024 ?)
- **Provázání s projektem MPSV „Standardizace procesu zabezpečení náhradní rodinné péče o děti v ČR“** – projekt mj. pomůže zavedení novely do praxe.

Z čeho jsme vycházeli

- **Výzkumy a analýzy:** *Analýza kvality příprav žadatelů o náhradní rodinnou péči a jejich následného vzdělávání*, Institut projektového řízení, a.s., 2017; *Analýza stávajícího systému posuzování žadatelů o náhradní rodinnou péči v ČR*, Institut projektového řízení, a.s., 2017; *Hodnocení účelnosti využití státního příspěvku na výkon pěstounské péče na činnosti realizované v rámci doprovázení osob pečujících a osob v evidenci, vyčíslení nákladů na jednotlivé činnosti, které jsou součástí doprovázení*, VÚPSV, 2020; Hozová, L., Kyzlinková, R. (2022c): *Hodnocení současného legislativního nastavení zajištění NRP příbuznými a blízkými osobami ze strany pracovníků OSPOD a opatrovnických soudců*: Podklad pro důvodovou zprávu a RIA, která je součástí návrhu úpravy zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, a souvisejících předpisů, mj. také zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník. Praha, RILSA; *Pěstounská péče příbuzných-závěrečná zpráva*, Nadace Sirius, SocioFactor, CEPP, 2021; *Dětské domovy pro děti do 3 let věku - Závěrečná zpráva ze zjišťování realizovaného MPSV na jaře 2022*.
- **Kontrolní činnost MPSV vůči krajským úřadům a MHMP, odvolací řízení.**
- **Diskuse v rámci pracovní skupiny k NRP vzniklé v rámci plnění Akčního plánu Strategie ochrany práv dětí na roky 2021 – 2024.**
- **Podněty z praxe.**

Zprostředkování osvojení a pěstounské péče

- **Zrychlení a zefektivnění procesu zprostředkování** osvojení nebo pěstounské péče, zjednodušení právní úpravy, zpřesnění užívané terminologie a provázání právní úpravy se správním řádem a se zásadami správního řízení.
- **Zalhůtování řízení** o zařazení do evidence pro zprostředkování NRP v souladu se správním řádem se stanovením určitých výjimek daných tím, že jde o řízení v rámci prvního stupně rozděleného mezi úroveň na OÚ ORP a na KÚ.
- **Přípravy k přijetí dítěte do rodiny a psychologické posouzení** – subjekty s pověřením od KÚ (je třeba odborná způsobilost atd.), sjednocení obsahu a rozsahu, výstupů, **žadatel si bude moci vybrat, kde bude absolvovat** (uznávání příprav a posudků o psychické způsobilosti i z jiného kraje) – *inspirací jsou ty kraje, kde již nyní figuruje více subjektů, které realizují přípravy a/nebo psychologické posouzení a prokazatelně to zkracuje délku procesu odborného posuzování. Tam, kde je např. jen 1 krajský psycholog, se čeká i půl roku na termín či zprávu!*
- Dojednána **výkonnostní platba na přípravy a psychoposouzení** od MV
- „Párování“ dětí a žadatelů – důraz na propojení informací, panely, mezikrajová spolupráce.
- Nebude docházet k automatickému vyřazování žadatelů po svěřením dítěte – bude se s nimi počítat i nadále (max. 10 let), vždy ale přehodnocení situace

Náhradní rodinná péče – svěřenectví

- **Cíl: sjednocení postavení dětí ve svěřenectví a v PP, sjednocení postavení náhradních pečovatелů z řad osob příbuzných a blízkých**
- MPSV ve spolupráci s MSpr navrhovalo sjednocení institutů NRP vykonávané příbuznými a blízkými osobami – péče jiné osoby podle § 953 OZ (svěřenectví) X pěstounská péče vždy státem zprostředkovaná.
- Po LRV rozhodnuto, že **změny v OZ nebudou**.
- Cíle ale bude dosaženo variantou III. - **sjednocení dávkové podpory a podpory v oblasti tzv. doprovázení jak pro rodiny mající dítě ve svěřenectví, tak nyní v nezprostředkované PP** (podrobněji dále).
- Jde o zlepšení postavení pro cca 4 500 dětí, které jsou nyní ve svěřenectví.

Náhradní rodinná péče – změny v ZSPOD

Doprovázení náhradních rodin

- Důraz na individualizaci dohod o výkonu PP dle situace každé náhradní rodiny.
- Povinné „vzdělávání“ nezprostředkovaných pěstounů a osob majících dítě ve svěřenectví v menším rozsahu, než u zprostředkovaných pěstounů (18 hodin za 12 kal. měsíců), „dorovnávat“ pomoc a podporu bude třeba zejména pomocí přímo v rodině (doučování, individuální konzultace, finanční poradenství, aktivizace atd.).
- Explicitně odkaz na § 4 vyhlášky – zaměření na cílenou pomoc a podporu dle potřeby.
- Právo na poskytnutí či zajištění psychologické či terapeutické pomoci dle potřeby, nikoli min. jednou za 6 měsíců.
- Na uzavření dohody o výkonu PP bude navázán nárok na dávku odměna pěstouna a příspěvek při pěstounské péči = **kdo chce dávku, musí mít dohodu** (jiných pěstounských dávek se netýká).
- Pokud nebude dohoda uzavřena, lze využít nařízení odborné pomoci a „vzdělávání“ dle § 12 ZSPOD ze strany OÚ ORP, rovněž větší dohled ze strany OSPOD (min. 1x za 3 měsíce).
- **Státní příspěvek na výkon pěstounské péče** – navrhuje se navýšení na 66 000 Kč za uzavřenou dohodu/rok a u PPPD na 72 000 Kč.

Dávky pěstounské péče

- Změny pouze u svěřenectví (narovnání), jinak se žádné nenavrhují
- Děti ve svěřenectví – příspěvek na úhradu potřeb dítěte v plné výši, výživné od rodičů přechází na stát, vymáhá ÚP (jako u PP - efektivnější).
- Po zletilosti pokud studují a jsou splněny další podmínky – nárok na zaopatřovací příspěvky (nyní na rozdíl od dětí v ústavní a pěstounské péči nemají!)
- Osoby mající dítě ve svěřenectví, pakliže budou mít uzavřenu dohodu o výkonu PP – nárok na příspěvek při pěstounské péči (1,8xŽM u prarodičů, u ostatních 2,5xŽM, tedy jako u nezprostředkované PP).
- Příspěvek při převzetí dítěte – u svěřenectví stejně jako u PP.

Poskytování SPOD pověřenými osobami, zařízení sociálně-právní ochrany, inspekce poskytování sociálně-právní ochrany

- Odstranění duplicit mezi druhy sociálně-právní ochrany dětí poskytovaných na základě pověření k jejich poskytování a mezi druhy sociálních služeb poskytovaných na základě registrace sociálních služeb.
- Úprava jednoho katalogu základních povinností pověřených osob.
- Úprava vydávání pověření, jeho změn a evidence pověřených osob vyplývajících ze změn v hmotněprávní úpravě pověření k poskytování sociálně-právní ochrany.
- Úprava, racionalizace, zpřehlednění a doplnění odborné způsobilosti pro poskytování sociálně-právní ochrany pověřenými osobami a její harmonizace s obecnou úpravou poskytování sociálních služeb.
- Rozšíření důvodů pro odnětí pověření.
- Po MPŘ – „Centra dětství bez násilí“, resp. nové pověření k poskytování ochrany a pomoci dětem ohroženým násilím

Věková hranice pro poskytování ochrany a pomoci dětem ve ZDVOP

Bezvýjimečný a úplný **zákaz pro poskytování služeb ZDVOP dětem do 3 let věku**, který byl schválen v rámci přechodných ustanovení k části první zákona č. 363/2021 Sb. s účinností od 1. 1. 2024, **bude změněn** tak, že ZDVOP je oprávněn poskytovat ochranu a pomoc dětem do 3 let v případě

1. dočasného krizového pobytu na dobu nepřesahující 14 dní nebo
2. jde-li o sourozence, v jehož zájmu je, aby v péči ZDVOP pobýval společně se sourozencem (sourozenci) starším 3 roky.

Zrušení úpravy dětských domovů pro děti do 3 let věku a ukončení jejich činnosti

- V dohodě s Ministerstvem zdravotnictví se navrhuje vypuštění úpravy dětského domova pro děti do 3 let věku ze zákona č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách (§§ 43, 44) s účinností od 1. 1. 2025.
- **Děti do 3 let v režimu DD3 – cca 140 dětí v celé ČR**
- DD3 budou moci poskytovat např. odlehčovací služby, pobyty pro matky s dětmi, denní, týdenní stacionáře a terénní a ambulantní služby, event. ZDVOP či DOZP.
- Od 1.1.2026 - **Služby v domovech pro osoby se zdravotním postižením se neposkytují osobám mladším 4 let**

Nová právní úprava ochrany dětí a podpory rodin

Miloslav Macela

Trendy v oblasti náhradní rodinné péče = na co nová právní úprava reaguje?

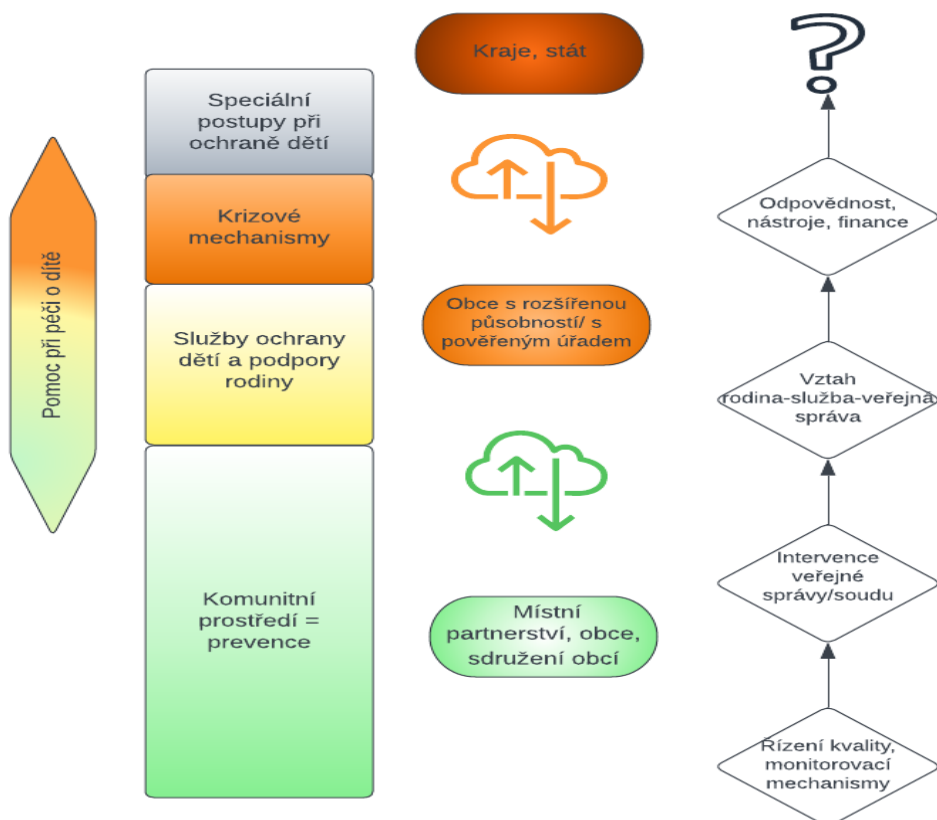
- Znalost výsledků reforem provedených v letech 2010-2013, zkušenosti z pilotních projektů a zahraniční praxe
- Nízká míra podpory rodin, u nichž hrozí odebrání dítěte z péče nebo rodičů, jimž bylo dítě z péče odebráno, častou příčinou odchodu dítěte z vlastní rodiny jsou sociální bytové důvody
- Zvyšující se počet dětí vyrůstajících mimo rodinu (za posledních 10 let nárůst o 10 %)
- Růst významu náhradní rodinné péče v systému péče o ohrožené děti (75 % umístění do náhradní rodinné péče, 25 % pobytová zařízení, na počátku minulého desetiletí poměr 50:50)
- Více než 70% podíl péče osob dítěti blízkých nebo příbuzných (zejména prarodičů); systém však klíčové procesy (zprostředkování, přípravy, posuzování) zaměřuje především na minoritní, nepříbuzenskou péči
- Převažující zaměření pěstounské péče na přechodnou dobu na nejmenší děti (v roce 2022 bylo 69,3 % dětí svěřených přechodným pěstounům ve věku 0 až 2 roky, dalších 17,2 % ve věku do 5 let)
- Relativní uzavřenost systému náhradní rodinné péče; z přechodné pěstounské péče odchází většina dětí do jiné formy náhradní rodinné péče (45,7 %) nebo do osvojení

(17,6 % dětí). Ostatní děti se vrací do vlastní rodiny (15,0 %), či zcela ojediněle přechází do ústavu nebo zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (6,5 %)

- Stagnující či klesající počet zájemců o nepříbuzenskou náhradní rodinnou péči

Existence početných skupin dětí, pro něž je obtížné zajistit vhodné náhradní rodinné prostředí (starší děti, sourozenecké skupiny, děti se znevýhodněním)

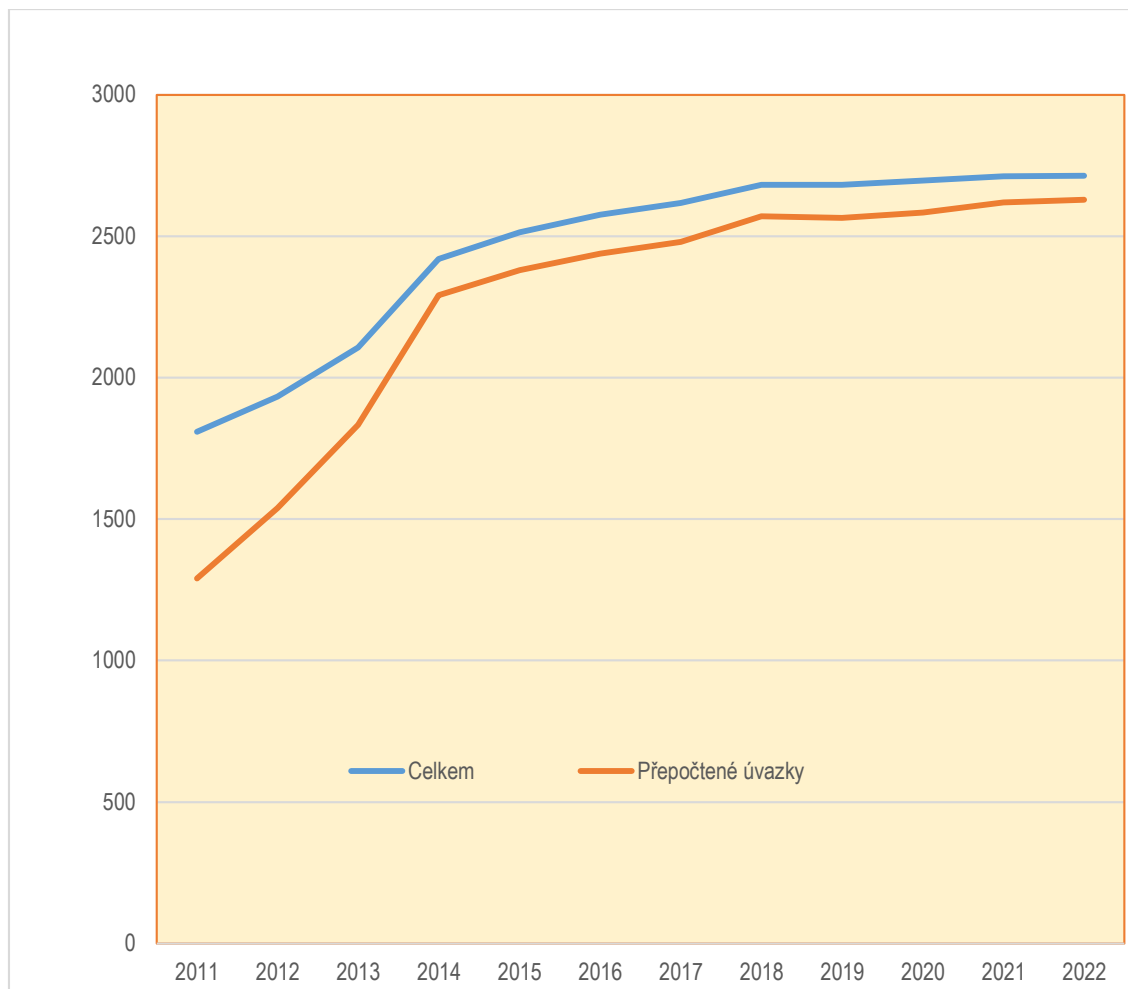
Hledání optimálního řešení

Trendy v oblasti ochrany dětí (výsledky reforem z let 2010-2013)

Od roku 2011 vzrostl počet přepočtených úvazků pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí o více než 100 % (z 1291 úvazků na 2629).

Pro srovnání: v 90. letech minulého století pracovalo na oddělení péče o mládež okresních úřadů cca 600 pracovníků a pracovníc.

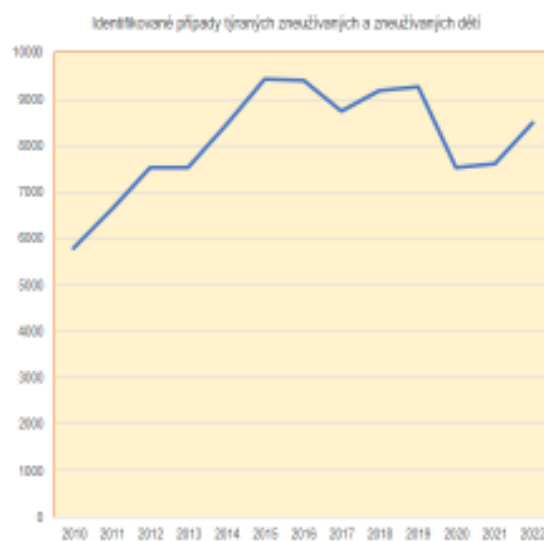

Trendy v oblasti ochrany dětí (výsledky reformy z let 2010-2013)

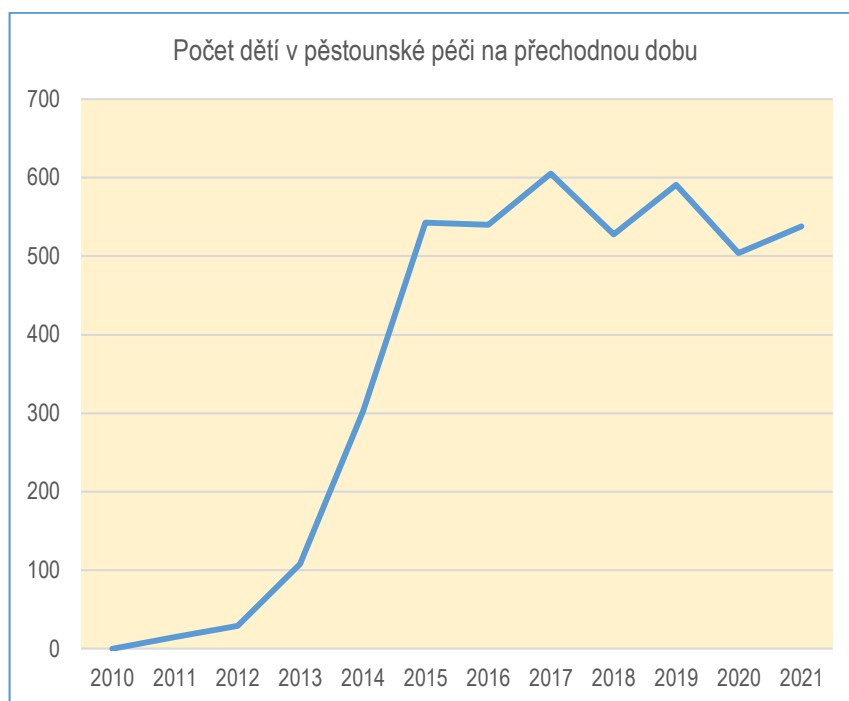
Identifikace ohrožení dětí:

Výrazný nárůst počtu identifikovaných případů ohrožení dětí (mezi roky 2011 až 2015 nárůst o 43 %): stejná „křivka“ jako u navýšení počtu pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí. Vyšší počet pracovníků = lepší depistáž.

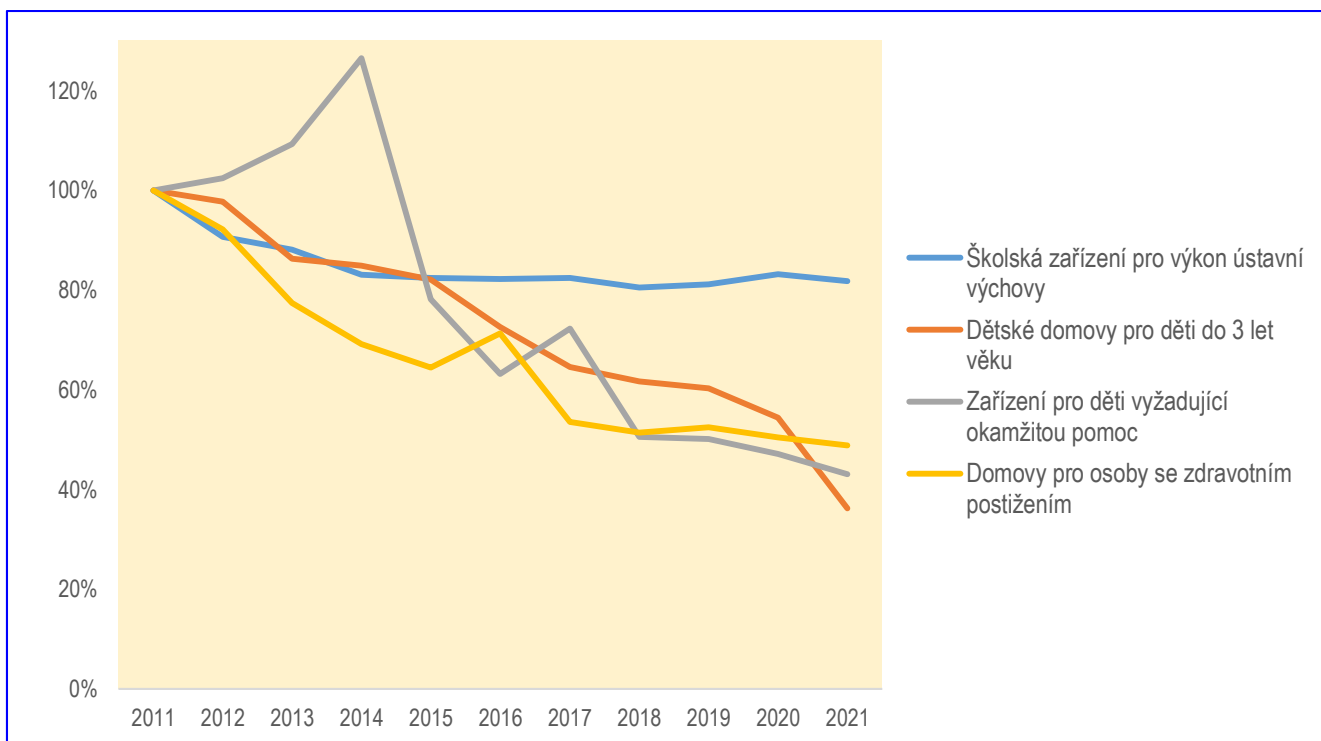
Propad v letech 2020 až 2021, v době covidové epidemie, kdy došlo k omezení terénní práce, docházky dětí do škol atd.

- Rozvoj pěstounské péče na přechodnou dobu umožnil deinstitucionalizaci péče o nejmenší děti.
- V roce 2021 bylo 71,2 % dětí svěřených přechodným pěstounům ve věku 0 až 2 roky, dalších 14,4 % ve věku do 5 let.
- Podle šetření Ministerstva práce a sociálních věcí zbývalo v květnu 2022 v ústavěch 138 dětí mladších 3 let, tedy cca desetina počtu před reformami z let 2010 až 2012

- Až na školská ústavní zařízení dochází u ostatních typů pobytových zařízení k výraznému poklesu počtu umísťovaných dětí.

Reforma systému ochrany dětí

- Vychází z Národní strategie ochrany práv dětí 2021-2029 (schválena minulou vládou) a Programového prohlášení současné vlády
- Nositelem změn bude zejména zákon o ochraně dětí a podpoře rodin, součástí jsou však i změny dalších právních předpisů (například zákona o sociálních službách). Všechny tyto úpravy budou součástí samostatného změnového zákona
- Je plánováno rozdělení změn do dvou etap (2025-2026 a do roku 2029)
- Spolu s návrhem zákona bude připraven implementační dokument „Reforma ochrany dětí a podpory rodin: Cesta ke změně“ (souhrn opatření legislativní i nelegislativní povahy)

Cílový stav 2029	Díličí opatření 2025-2026	Legislativní/ nelegislativní	Právní úprava (název zákona)	Navazující opatření 2026+	Legislativní/ nelegislativní	Právní úprava (název zákona)

Koncepce řešení

- Změna orientace na podporu rodiny. Péče o dítě je v první řadě právem a povinností rodičů. Stát prostřednictvím systému ochrany dětí a podpory rodin má povinnost poskytnout rodičům při výkonu tohoto práva a povinnosti podporu.
- Funkční propojení oblastí sociální práce (vykonávané orgány veřejné správy podle zákona o sociálních službách) a ochrany dětí. Rozšíření cílové skupiny (budoucí rodiče, návazná péče o mladé dospělé atd.) ► OSPOD v současném pojetí je „vysokoprahový“ orgán, práci s dítětem a rodinou je i z úrovně veřejné správy nutno zahájit v časnější fázi
- Určení klíčového orgánu veřejné správy odpovědného za ochranu dětí a výkon sociální práce. Kdo má odpovědnost, má pro její výkon k dispozici odpovídající nástroje (možnost disponovat tzv. „intervenčním fondem“) = posílení nástrojů pro výkon sociální práce a ochrany dětí zejména na úrovni obcí s rozšířenou působností.
- Koordinace sociální práce a pomoci. V současné době může s rodinou současně pracovat několik subjektů bez koordinace vzájemných postupů a cílů spolupráce. Jde-li o aktivity hrazené z veřejných zdrojů (úhrada výkonu veřejné správy, dotace), budou tyto subjekty povinovány vzájemnou součinností.
- Vznik nových typů služeb a pomoci (rodinný asistent, pomoc budoucím rodičům, návazná péče o mladé dospělé, doprovázení dětí bez blízké osoby, profesionální pěstounské péče atd.) = rozšíření portfolia nástrojů pro orgány veřejné správy.
- Zavedení mechanismů stabilního a víceletého financování.
- Posílení oblasti řízení kvality, změna orientace od plnění formálních náležitostí ke sledování dopadů služeb a intervencí na kvalitu života dětí a rodin, sledování výsledků těchto aktivit ve vztahu k vynaloženým veřejným prostředkům.
- Cílem je navázat na výsledky dosažené v uplynulých letech, poznatků z realizovaných inovativních projektů i zkušenosti ze zahraničí.
- **V žádném z variant řešení nebyla zpochybněna role veřejné správy, informace o „rušení OSPOD“ jsou ukázkovou dezinformací.**
- **Cíle reformy jsou přesně opačné: umožnit pracovníkům veřejné správy, kteří nesou odpovědnost za ochranu dětí, aby efektivně mohli vykonávat svou práci.**
- **Každý ze stávajících typů služeb a intervencí má v systému místo. Ze všech míst zaznívá poptávka o lepší koordinaci a vytvoření podmínek pro nové metody práce (včetně právního prostředí).**

Náhradní péče o děti

- Vedle stávajících institutů náhradního rodičovství budou zavedeny nové typy a specializace náhradní rodinné péče (v rámci profesionální i „tradiční“ pěstounské péče), například odlehčovací péče (pomoc rodičům nebo jiným pěstounským rodinám), pomocné rodiny (péče o dítě zajišťovaná jen po část dne nebo v určitých dnech v týdnu), sdílená péče (společný pobyt rodiče spolu s dítětem v domácnosti pěstouna za účelem získání či doplnění rodičovských kompetencí), výchovná péče (intenzivní pomoc dítěti), pohotovostní péče (okamžité přijetí dítěte v krizových situacích) atd.

- Bude zavedena pěstounská péče vykonávaná na profesionálním základě, resp. služby pěstounské péče (v rámci pracovně-právního vztahu). Profesionální pěstounská péče má přednost před ústavní výchovou, ale nenahrazuje ostatní typy náhradní rodinné péče (je určena primárně pro děti, jimž stávající systém není schopen zajistit rodinné prostředí jinou formou). Dítě je svěřováno do péče odborně způsobilé právnické osoby (poskytovatele služeb pěstounské péče), přímou péči zajišťují zaměstnanci této právnické osoby, jejich vztah k zaměstnavateli se řídí pracovněprávními předpisy (variantou je zajišťování péče na bázi akreditace fyzické osoby).
- Situace dětí, které dlouhodobě vyrůstají v náhradní rodinné péči, je řešena postupným nabýváním rodičovských práv a povinností ze strany pěstounů. Je prosazován koncept otevřeného osvojení (aktivní práce s identitou dítěte), případně existuje několik stupňů osvojení.
- Umístění dítěte do náhradní rodinné péče jako jedna z možností pomoci při péči o dítě. V tomto případě bude uzavření smlouvy podléhat schválení soudem. Nebude-li možné zajistit formu náhradní rodinné péče prostřednictvím pěstounské péče nebo svěření dítěte do péče fyzické osoby, bude náhradní péče poskytována prostřednictvím profesionální pěstounské péče, která bude mít přednost před pobytovými formami služeb náhradní péče.
- V rámci poskytování služeb náhradní péče dojde k propojení procesů vyhledávání zájemců o náhradní péči, jejich přípravy, odborného posouzení, následného doprovázení před i po přijetí dítěte do péče a návazná péče o dítě opouštějící náhradní rodinnou péči.
- Absolvování odborné přípravy u subjektu oprávněného k realizaci příprav bude platné na celém území české republiky. Dílčí výstupy v rámci procesů v oblasti náhradní péče budou standardizovány (například zprávy o výsledku odborné přípravy). Zájemce vhodný stát se pěstounem nebo osvojitelem, bude zařazen do evidence, která je součástí národního registru náhradní péče.

 ZMĚNA PRO DĚTI

Děkujeme za spolupráci!
miloslav.macela@mpsv.cz; expertnitymy@gmail.com

Od dětství k dospělosti – vývojové fáze života

Terezie Pilátová Osecká

1. Co nás více ovlivňuje prostředí, ve které vyrůstáme, nebo dědičné determinanty?

Otázka, kterou si kladou badatelé v oblasti vývojové psychologie již od začátku jejího vzniku, faktem však je, že dodnes na ni nemáme uspokojivou odpověď. Ve vědě a filozofii známe toto téma jako spor **Nature versus nurture**, tedy přirozenost (vrozenost) vs. prostředí (výchova). Zmíněný filozoficko- vědecký spor zasahuje do všech oblastí lidského poznání o člověku – do oborů medicínských, sociálně psychologických, humanitních atd.

Co určuje více charakter a temperament člověka?

NATURE:

Genetická informace, hormony, danosti lidského vývoje nebo je lidská bytost více formována výchovou a vlivem prostředí, ve kterém vyrůstá?

Vědecký výzkum v psychologii ukazuje, že o dědičnosti můžeme mluvit ve vztahu k inteligenci a nadání, *u dětí na počátku 3. měsíce lze pozorovat rozdíly v takových vlastnostech, jako jsou úroveň aktivity, rozsah pozornosti, přizpůsobivost změnám prostředí a celková nálada. Jedno dítě může být aktivní, snadno se rozruší a pak není snadné ho uklidnit, jiné může být převážně klidné, dokáže se vytrvale soustředit na činnost a lze je snadno utěšit. Takovéto osobnostní vlastnosti vztahující se k náladě nazýváme **temperament**.*

NURTURE:

Socializace a sociální učení je celoživotní proces. Pod pojmem socializace si můžeme představit v podstatě neomezený počet proměnných, které ovlivňují náš život z venku, determinují naše charakterové vlastnosti, formuje naše zapojení se do společnosti a mechanismy zvládání stresu.

imitace (nápodobou)

identifikace (ztotožnění se)

sociálního posilování (odměnou a sankcemi).

výchovný styl rodiny (autoritativní, liberální, demokratický)

Proces změny v psychologii

Jedno z důležitých témat ve vývojové psychologii je téma změny. Nutí nás zamyslet se nad tím, kdy už můžeme mluvit o tom, že se člověk opravdu změnil a prošel z jedné fáze vývoje do druhé. Víme, že některé změny probíhají skokově, jsou patrné a jasně viditelné. Stačí si jen představit malé dítě, které se z novorozence, zcela odkázaného na péči jiných osob, za jediný rok promění na bytost, která se umí pohybovat a za další rok je schopna komunikovat slovy, jasně dávat najevo jiné potřeby než biologické. Jiné změny ale mohou probíhat postupně, pozvolna. Pro příklad se můžeme podívat v lidském vývoji o něco dál, do dospělosti. Tam za jeden nebo dva roky nedochází k markantním proměnám, tak jak je tomu na počátku lidského života, nemůžeme však tvrdit, že se s člověkem nic neděje. Nejčastěji je změna v této fázi života podmíněna situačně – narozením dětí, nástupem práce, nějakou neobvyklou událostí. Nemůžeme ale podcenit ani změny, které jsou způsobeny stárnutím organismu ani změny spojené s integrací životních zkušeností do myšlenkových struktur.

V pomáhajících profesích často o nějakou změnu usilujeme. Naši klienti se často ocitají v tíživých životních situacích, na životních křižovatkách. Takové situace jsou často impulzem k životním změnám, které nejsou závislé na vývoji člověka, ale spíše na jeho volných mechanismech a mentální kapacitě.

Pozitivně směřovaný cíl.

V situacích, kdy je potřeba usilovat o změnu v životě, je dobré si uvědomit, že přiblížit se tomu, co chceme, je mnohem jasnější a snadnější, než se odpoutat od toho, co nechceme. Změna často začíná uvědoměním toho, že nějakou situaci, či fakt již nechceme. Takové uvědomění si je jen začátek, stimul, který odstartuje nové skutečnosti v životě. Často se pak setkáváme s tím, že to co nechceme, umíme velmi dobře verbalizovat, ale neumíme přesně vyjádřit stav, o který usilujeme. Kroky, které je potřeba podniknout, proto aby se změna odehrála, jsou však pod vlivem negativní konotace (toho, co nechceme) jen těžko zřetelné a kladou na klienta

i na člověka v pomáhajících profesích velké požadavky. Pokud se nám tedy podaří proniknout k tomu, co je vlastně chtěné a žádoucí, co je cílem, který je pozitivně formulovaný, je možné odhalit malé kroky, které je potřeba podniknout. Celý proces je pak možné rozložit do sekvencí, které nekladou na proces změny, klienta ani pracovníka v pomáhající profesi příliš vysoké nároky a jeho splnění je uvěřitelnější.

Někdy je důležité si uvědomit, zdali je cíl, ke kterému, společnou prací směřujeme skutečně cílem klienta, či cílem naším. Tuto otázku je dobré si znovu položit zvláště v situacích, kdy se práce nedaří tak, jak potřebujeme. „Nepracujeme“ v celém procesu změny více my než naši klienti? Je vlastně srozumitelné všem stranám, co se děje? Narážíme stále se opakující chvíle, kdy nikdo Neví? Cítíme se frustrovaní?

Proces změny není také jen lineární posunem ze stavu A do stavu B. Je to proces, který má několik fází. Prvním je, jak již bylo řečeno nějaký stimul, který nás donutí opustit stávající stav, nutí nás vystoupit z komfortní zóny. Již je zcela jasné, že situace je neudržitelná, víme, co nechceme a rozhodujeme se, či jsme postaveni do situace, kdy je potřeba dělat věci jinak.

Další fází jsou pak situace, kdy se objevují problémy, s jakými jsme se v dosavadním zvládnutí nesetkali a nemáme příliš mnoho vnitřních nástrojů, které by bylo vhodné pro řešení situace použít. Uchylujeme se tak ke stejným vzorcům chování či mechanismům zvládnutí stresu (alkohol, agresivita, útek) a můžeme mít pocity, že změna je nemožná, nejsme schopni ji učinit. Často se pak stane, že i dobré rozhodnutí odkládáme na neurčito a vracíme se zpět k osvědčeným řešením. Uvědomíme-li si však, že tento stav je důležitou součástí procesu vnitřní změny, může být snazší v konkrétním jednání vytrvat.

Pak nastává fáze chaosu a frustrace z toho, že věci jsou nejasné, nedávají smysl, ačkoliv jsme vytrvali v našem úsilí o změnu. Fáze chaosu je však dobrým přínosem pro to, že můžeme vnitřně reflektovat, co se děje, zdali jsou naše nová rozhodnutí dobrá, funkční a máme možnost bilancování.

Ted' už je před námi dobrá cesta, kdy se začínají osvědčovat nové způsoby řešení problému, a začínáme skutečně vnímat změnu, která se v našem vnitřním světě odehrává. S touto fází se začíná objevovat také rostoucí sebedůvěra a sebeúcta, která je potřeba k tomu, abychom náročné a stresové situace mohli řešit kongruentně, respektovat svá rozhodnutí a nést za ně odpovědnost.

Periodizace vývoje

K lepší orientaci ve vývoji člověka rozděluje psychologie lidský vývoj do několika stupňů/stadií.

prenatální období – období, kdy se vyvíjí jedinec v těle matky

rané dětství novorozenec – do 1. měsíce, **kojenec** do 1 roku, **batole** do 3 let)

předškolní věk (3 – 6 let)

mladší školní věk 6 – 11, 12 let – prepuberta

střední a starší školní věk puberta 12 - 15

adolescence 15- 20, 22

dospělost 20 – 65 (mladší, střední a zralá)

stáří 65+

2. Teorie lidského vývoje

Lidský vývoj lze sledovat z mnoha hledisek. Podle toho, jaký faktor vývoje badatelé akcentují, můžeme definovat velké množství teorií vývoje. Někteří badatelé zdůrazňují psychosociální vývoj, jiní se zaměřují na kvalitu kognitivních funkcí, jiní na vývoj osobnosti a ega.

Z hlediska vývoje vztahů a zařazení člověka do společnosti se jeví jako přínosná teorie Erika Eriksona, kterou nazýváme Osm věků člověka.

Erik Erikson – Osm věků člověka

Erik Erikson posunul a revidoval teorii psychosexuálního vývoje Siegmunda Freuda. Vývoj nestaví na vývoji psychosociálních funkcí, ale chápe ho jako psychosociální stadia - jako vývoj mechanismů, kterými se jedinec vztahuje k okolnímu světu a osobám. Erik Erikson vypracoval osm fází psychosociálního vývoje, jimiž během svého života musí projít každý člověk. Každá vývojová fáze je typická dvěma protichůdnými silami, které na člověka působí. Na základě genetických determinant a vlivu prostředí si každý jedinec zažije a osvojí zkušenost, se kterou se pak vztahuje k okolnímu světu. Tato zkušenost ho dále provází jednotlivými fázemi vývoje a ovlivňuje jeho schopnost navazovat kvalitní a smysluplné vztahy.

1.	do 1 roku	základní důvěra x nedůvěra	naděje
2.	1-3 roky	autonomie x stud	síla chtění
3.	3-6 let	iniciativa x vina	záměr
4.	6-12 let	výkonnost x méněcennost	kompetence
5.	12-19 let	identita ega x zmatení rolí	poctivost
6.	20-25 let	intimita x izolace	láska
7.	26-64 let	generativita x stagnace	péče
8.	nad 65 let	integrita ega x zoufalství	moudrost

Erik Erikson vycházel z předpokladu, že jedinec musí v každém jednotlivém stadiu svého vývoje vyřešit **psychosociální krizi**. Dvě průchodné síly, které v jedinci tento konflikt vyvolávají, jsou uvedeny v tabulce.

1. Základní důvěra x nedůvěra

Prvním úkolem dítěte je získat základní důvěru v život a svět skrze vytvoření pevného vztahu k pečující osobě. Důvěra je pak postavena na kvalitě a jistotě primárního vztahu.

2. Autonomie x Stud a nejistota

Dalším úkolem člověka získat sebedůvěru autonomii, že je schopno se správně a samostatně rozhodovat. Vztahuje se k pečujícím osobám, které mají za úkol podporovat vědomou volbu dítěte a dodávat jistotu.

3. Iniciativa x Vina

Ve třetím až pátém roce života je úkolem dítěte získat základní postoj zodpovědnosti za své činy. Vlastní iniciativa by měla být vnímaná jako dobrá a podporovaná. Dítě by mělo zažít pocit úspěchu, protože neúspěch vede k sebeobviňování a rezignaci. Neměl by převažovat pocit viny.

4. Výkonnost x Méněcennost

Toto období je spojeno se šestým rokem a nástupem do školy. Základním psychosociálním úkolem je osvojení dovednosti cílevědomě a úspěšně zacházet s podněty z okolí. Dítě je také více vystaveno srovnávání a hodnocení v širším okolí. Do jeho života vstoupí **srovnávání a hodnocení** dané školní docházkou.

V tomto období jsou základem rozvoje kompetence, sebedůvěry a sebeprosazení v praktické činnosti. Neúspěchy vedou ke vzniku pocitů vlastní nedostatečnosti a méněcennosti ve srovnání s ostatními.

5. Identita x Zmatení rolí (adolescence)

Hlavním vývoje v tomto stadiu je utváření osobní identity, které úzce souvisí s vývojem „JÁ“. Ke zralému sebepojetí sebe sama musí člověk získat přiměřený pocit identity. Je o hledání odpovědi na otázky: „Kdo jsem a odkud pocházím?“ „Jaký má můj život vlastně smysl?“ Úspěšné nalezení vlastního místa ve světě jasným sebepojetím umožňuje člověku vytváření smysluplných vztahů k vlastní osobě i k druhým.

6. Intimita x Osamělost (raná dospělost)

Vývojovým úkolem rané dospělosti je dosažení schopnosti najít důvěrný, plný citový vztah s jiným člověkem a schopnost s takovým člověkem sdílet všechny stránky života. K navázání plnohodnotného vztahu je potřeba být dostatečně zakotven ve vlastním prožívání, umět důvěřovat sobě a světu.

7. Generativita x Stagnace (dospělost)

Zralá dospělost je předurčena přispívat druhým generativita. Těžištěm takové péče je pak rodina dětí, partner či stárnoucí rodiče, ale také společenství, v němž člověk žije, vytváření něčeho smysluplného a užitečného. Riziko stagnace je pak zakotveno v neochotě nebo nezájmu přispět svému okolí.

8. Integrita x Zoufalství (stáří)

V tomto období hovoříme o integritě ve smyslu moudrosti a přijetí vlastního života. Mluvíme o schopnosti reflektovat vlastní život jako smysluplný a jedinečný, přijat s vlastními dobrými a špatnými rozhodnutími. Zároveň je nutná schopnost vzdorovat zoufalství nad vlastním životem a strachu ze smrti.

Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu 2023

Eva Rotreklová

Skupina byla složena z pracovníků orgánů sociálně-právní ochrany dětí, doprovázejících organizací, a to z 9 krajů.

Aktuální otázky PPPD v roce 2023

- Převzetí dítěte do PPPD
- Doba trvání PPPD a aktuální praxe
- PPPD a princip reintegrace rodiny
- Spolupráce pěstounů na PD s rodiči a blízkými osobami dítěte
- Proces předávání dítěte z PPPD do následné péče
- Profesionalizace pěstounské péče
- Služby a mezioborová spolupráce

Brainstorming reflektoval názory účastníků a jejich očekávání, objevovaly se prezentované záměry a připravované změny z úvodní části semináře – např. reintegrace rodiny, profesionalizace pěstounské péče, změny v odborné přípravě. Teoretická i praktická část vycházela z akcentovaných témat skupiny

TEORETICKÁ ČÁST

1. Postupy a možnosti přípravy rodičů, dítěte a pěstounů na umístění dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu.

Přechod dítěte od rodičů k jiným pečujícím osobám, pěstounům na přechodnou dobu, je nutné považovat za opatření výjimečné v období trvání krizové situace v rodině a musí být vnímáno jako nástroj podpory a pomoci vedoucí ke změně situace ohroženého dítěte a jeho rodiny. To předpokládá, aby všichni aktéři tomuto záměru porozuměli, znali jeho podmínky, přijali ho a mohli se na něho připravit. Tento úkol, resp. jeho zajištění, spočívá v podstatě výhradně na příslušném pracovníkovi OSPOD, jímž by měl být ten, který má v evidenci dítě a rodiče a který také podává návrh na soud. To vyžaduje specifické schopnosti a odbornost, výhodou je pokud je možné pracovat v týmu. Týmové vyhodnocení situace rodiny a individuální plánování zaručuje větší objektivitu a možnost interdisciplinárního posouzení, účast a zapojení rodičů a blízkých osob je nespornou výhodou, resp. nezbytnou podmínkou. V některých případech se objeví i možnost podpory v blízkém okolí umístit dítě do péče osoby jemu známé nebo do péče příbuzných. (Poznámka: viz využití rodinných konferencí). Příprava rodičů a blízkých osob na předání dítěte do péče pečující osoby – pěstounů na přechodnou dobu. (*přechod dítěte do zařízení – instituce, má řadu společných znaků*). Rozhodnutí o umístění dítěte musí předcházet práce s rodičem/rodiči ohroženého dítěte na možnostech změny situace a překonání krize, která v rodině nastala nebo dlouhodobě existuje. Způsob podpory rodiny v krizi, metody práce ovlivňují rozhodujícím způsobem to, jak rodiče budou vnímat umístění dítěte do pěstounské péče – jaká část jejich rodičovství jim zůstane zachována a jak ji budou moci naplňovat. Rizika, která vnímáme, spočívají zejména v tom, že ve většině případů je dítě odděleno od rodičů proti jejich vůli, vyjma toho, kdy matka hned po porodu oznámí, že o dítě nebude pečovat a ponechává ho v péči zdravotnického zařízení. Praxe tzv. odebrání dítěte jako urgentního zásahu bez přípravy a za podmínek výkonu rozhodnutí je nezbytná jen v některých případech a je, jak ukazuje praxe, používána i v případech, kdy není nezbytná a mohla by proběhnout **příprava rodičů a dítěte** na tuto zásadní změnu.

Dítě je zapojeno do přípravné fáze vždy, formy jsou zvoleny tak, jak to odpovídá jeho věku a rozumovým schopnostem.

Cíl přípravy umístění dítěte do PPPD:

1. porozumění umístění do PPPD nikoliv jako sankce, ale jako opatření, pro zajištění péče o dítě, jehož cílem je reintegrace rodiny
2. zpracování opatření a plánu k překonání a zvládnutí krize
3. seznámení rodičů, dítěte a pěstounů na PD
4. vytvoření dohody o kontaktech a předávání informací mezi pěstouny a rodiči.

II. Spolupráce rodičů a pěstounů, kontakty v průběhu PPPD

Pěstouni na přechodnou dobu představují při spolupráci s rodiči dítěte zásadní roli. Na rozdíl od pěstounů, přebírají vesměs dítě přímo od rodičů nebo blízkých osob a často i za dramatických okolností. Pro dítě je pak **udržení kontaktů a vztahů** zcela zásadní pro vznik separačního traumatu a dlouhodobé následky separace. Po celou dobu trvání PPPD pak je důležité, aby nevznikla konfliktní situace mezi pěstouny a rodiči a vztah s dítětem se udržel i v případě, že se dítě vracet do rodiny nebude. Na začátku není rodič v situaci, kdy by okamžitě začal řešit svoji situaci a byl motivován ke změně. Proto také často nabídky ze strany OSPOD zůstávají bez odezvy, není pro rodiče aktuální spolupráce s dalšími službami, i když jejich pomoc by pro něj byla účinná. Nabízí se proto možnost propojit jeho kontakty s pěstouny a doprovázející organizací v oblasti zapojení do péče, prohlubování jeho rodičovských dovedností a postupně i řešení dalších záležitostí, např. bydlení. Základním materiálem je **individuální plán ochrany dítěte** vytvořený orgánem SPOD. Jsou situace, kdy rodič nemůže osobní kontakt s dítětem udržovat, vzdálenost bydliště, hospitalizace, nástup do léčebny. I tady je ale důležité navázat kontakt a najít cesty jak dítěti rodiče „zpřítomnit“. Nabízí se tady využití digitálních technologií – telefonické rozhovory s hlasitým odposlechem, **videohovory, rozhovory pěstouna s dítětem o rodičích, nahrané říkanky a vyprávěnky rodiči a přehrávání dítěti před usnutím**, možností se nabízí řada. V případě, že je možný osobní kontakt a spolupráce, je možné zapojení rodiče do péče o dítě – např. **společná návštěva dětského lékaře, který potřebuje informace o dítěti přímo od rodiče, společná komunikace při jednání ve škole**, kterou dítě navštěvuje, atd. Tyto společné činnosti mají velký význam i pro rodiče, mají vedle sebe někoho, s kým mohou sdílet péči o dítě – často je to pro ně první taková zkušenost. Současně se vytváří podoba jeho rodičovské role, ve které může být úspěšný a cítí se v ní dobře. Pro řadu jednání je třeba rodiči zajistit doprovod, stejně jako při činnostech, které vedou k obnovení, příp. vytvoření podmínek v domácnosti rodičů. To je práce pro dalšího člena týmu, kterým může být **rodinný asistent, pracovník doprovázející organizace nebo jiné služby**. V každém případě tak, aby byly zajištěny kontakty s dítětem a s pěstounem. Otázka četnosti forem setkávání a komunikace se podřizuje potřebám a situaci dítěte, záleží na dohodě mezi pěstouny a rodiči. Stejně je tomu v případě, že dítě může trávit s rodiči konkrétně vymezenou dobu s nimi v jejich domácnosti, pokud to podmínky dovolují.

Předmětem spolupráce v rámci uzavřené dohody je zejména doprovázení zaměřené na oblasti péče o dítě, rozvíjení vztahu s dítětem, zajištění bezpečného prostředí pro svěřené dítě, **pomoc při realizaci spolupráce s vlastní rodinou dítěte**, vzdělávání a sebereflexi pěstounů. V případě svěřením dítěte do pěstounské péče na přechodnou dobu také doprovázení procesu přechodu dítěte zpět k rodičům nebo do péče osvojitelů či pěstounů.

Zásadním hlediskem podporujícím spojení doprovázení výkonu pěstounské péče s doprovázením rodičů je zájem dítěte, resp. jeho potřeby a práva a podpora vytváření podmínek pro jeho návrat do rodiny, a to zejména v případě umístění do pěstounské péče na přechodnou dobu. Nabízí se zde srovnání - paralela s novelizovaným ustanovením zákona o sociálně právní ochraně dětí, § 42, odst. 4, kdy je zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc „povinně spolupracovat s rodinou dítěte a poskytovat této rodině pomoc při vyřizování a zajišťování záležitostí týkající se dítěte, zajišťovat členům rodiny dítěte terapii, nácvik rodičovských a dalších dovedností, které rodič, nebo jiná osoba, odpovědná za výchovu dítěte nezbytně potřebuje pro péči o dítě a výchovu dítěte, a to v souladu s individuálním plánem ochrany dítěte zpracovaným orgánem sociálně-právní ochrany“. Zákonodárce byl zde veden zjevně myšlenkou na **dočasnost umístění a podporu návratu dítěte do péče rodičů**, což je posláním ZDVOP. Poslání pěstounské péče na přechodnou dobu je v podstatě stejné.

PRAKTICKÁ ČÁST

III. Rozbor kazuistik – práce v malých skupinách.

Práce na kazuistikách probíhala v menších skupinách, navrhovaná řešení vycházela z teoretické části a vztahovala se k probíraným tématům.

III. PPPD z pohledu pěstounů

– sdílení zkušenosti pěstouna – manželského páru -5 let praxe, 5 dětí – většinou děti kojeneckého nebo batolecího věku – zkušenost s pohotovostní péčí,

Sdělení a náměty na změnu byly z vlastní praxe doplněny o názory pěstounů na PP z diskusí na vzdělávacích programech a zejména v uzavřených skupinách na sociálních sítích. Pro některé účastníky otevřel pohled pěstounů nový rozměr, zejména v prezentovaném pohledu na téma spolupráce pěstounů s dalšími aktéry systému, OSPOD a krajských úřadů. Významné rozdíly jsou samotnými pěstouny vnímány v otázkách spolupráce s rodinou umístěného dítěte, od které často dítě pěstouni přebírají. Ukazuje se zde, že svoji významnou roli zde sehrávají už přípravy budoucích pěstounů, jejich další vzdělávání a koncepční a metodické postupy doprovázející organizace.

Některé obtíže a problémy v PPPD z pohledu pěstounů na přechodnou dobu:

- Roztříštěnost – nejednotnost - systému SPOD v rámci celé ČR, krajských úřadů i OSPOD a absence informovanosti jednotlivých OSPOD o jednotné dokumentaci při SPOD – vytváření dokumentů na jednotlivých OSPOD, IPOD v režimu kopírování apod.
- Status a prestiž práce PPPD z pohledu krajských úřadů a OSPOD – rozhodně nejsme partnery zmíněných institucí.
- Status PPPD vůči státu – zaměstnavatel – jsme nyní na sociálních dávkách a řešíme věci s Úřadem práce – velmi dlouhé doby čekání při předávání potřebných dokumentů
- Nejednotnost a dlouhé doby řešení v rámci soudů
- Nutnost vyznačení právní moci na dokumentech od soudu i v případě používání datové schránky – zastavení dávek pro dítě apod. – dlouhá čekací doba na vyznačení právní moci od soudu (2 měsíce žádná doba)
- Nezapojení PPPD do procesu výběru náhradní rodinné péče – o dítěti víme nejvíce, ale náš pohled a názor absolutně nikoho nezajímá (viz bod 2)
- Značné prodlužování pobytu dítěte nad 1 rok
- Problematika zdravotní péče dětí v PPPD – velmi složité hledání pediatrů, odborných lékařů, nemožnost nahlédnutí do zdravotní dokumentace přebíraného dítěte – zamlčování faktů v dokumentaci původním pediatrem
- Nefunkčnost pojištění dětí cizinců v rámci EU a mimo EU – problémy při ošetření, vyzvednutí léků apod.
- Není jasně specifikována doba oddychu po předání dítěte
- Nejednotnost obsahu a jeho důležitosti již během příprav a následného vzdělávání.

- **Profesionalizace pěstounské péče**, která by měla přinést nové možnosti při zajištění náhradní péče v rodinném prostředí. Pro pěstouny by znamenala změny v jejich postavení jako zaměstnanců, přineslo by to více možností týmové multidisciplinární práce přímo v organizaci. Z tohoto pohledu by profesionalizace přinesla lepší podmínky pro specializaci pěstounů pro péči o děti se specifickými potřebami.

Profesionalizace pěstounů na přechodnou dobu směřuje také k jejich **specializaci, osobnostní** výbava a nastavení pro práci a podporu rodiny dítěte by mělo mít vliv na výběr pěstouna pro konkrétní dítě. Mezi kritéria „vhodnosti“ by měly patřit i jejich dovednosti ve spolupráci s rodiči dítěte a jejich postoje k určitým specifickým potřebám a situacím rodičů. **Je to součást jejich profesních dovedností, úkolem doprovázející organizace je pomoci je získat a prohlubovat.**

IV. Výstupy, doporučení

Převažuje jednoznačně pozitivní vnímání význam pěstounské péče na přechodnou dobu zejména v zajištění individuální péče o dítě a bezpečného a podnětného prostředí. Delší praxe pracovníků pak přináší i jasnou formulaci rozdílů ve vývoji dětí, které byly po narození umístěny v instituci a těmi, které byly v PPPD.

Téma profesionalizace pěstounské péče a její ukotvení v připravované reformě systému je pozitivně vnímáno z hlediska specializace, rozšíření možností pro děti se specifickými potřebami a zvýšení kvality péče.

Významné rozdíly v praxi pěstounské péče na přechodnou dobu mezi jednotlivými kraji odráží významnou roli, kterou u tohoto institutu hraje krajský úřad. Koncepce a metodické postupy by měly být stejné, rozdíly reagují na socioekonomické podmínky rodin v daném kraji nebo regionu.

V některých regionech je jen málo využívána neodkladná/pohotovostní péče, pracovníci OSPOD by přivítali možnost urgentního umístění, v některých místech tato možnost úplně chybí.

Velkým tématem je však otázka vztahové vazby a následné změny vztahových osob v kontextu délky umístění – zejména u novorozenců a kojenců.

Zásadní otázkou je doba, po kterou je dítě v PPPD – v některých regionech se rozšiřuje praxe opakovaných PPPD nebo změny pěstounů na PD na tzv. dlouhodobé pěstouny. Tyto tendence většina účastníků vnímá jako negativní, důvodem je téměř vždy situace, kdy se dítě nemůže vrátit do péče rodičů a nenajdou se následní pěstouni nebo osvojitelé. Obtížně tuto situaci nesou zejména pěstouni na přechodnou dobu, a to vzhledem k obtížím, které bude pro dítě znamenat změna pečovatелů a vztahových osob.

V. Metodická doporučení, náměty pro vzdělávání

Umístění dítěte do PPPD není řešení jeho situace – je třeba ihned zahájit práce na dalším postupu a řešení situace dítěte a jeho rodiny.

Spolupráce s rodiči dítěte v PPPD je nezbytnou součástí výkonu PPPD, a to jak u pěstounů na PD, tak jejich doprovázející organizace.

Pracovat na vytvoření podmínek k návratu dítěte do péče rodičů nebo blízkých osob znamená nejen vyřešit krizovou situaci, ale poskytovat dlouhodobou asistenci a odborné služby pro udržení změny v rodině a její stabilizaci.

Sociálně aktivizační služby pro rodiny s dětmi – malá kapacita, nedostupnost v blízkosti bydliště – náměty pro komunitní plánování služeb, specializovanou službu a případně nové formy podpory.

Profesionalizace a specializace pěstounů na přechodnou dobu a multidisciplinární spolupráce všech aktérů.

Vzdělávání a supervize pěstounů na přechodnou dobu, možnost využití vzdělávání společně se sociálními pracovníky.

Lektorka: PhDr. Eva Rotreklová

Spolupráce: Bohuslav Bernard – pěstoun na přechodnou dobu

Aktuální otázky pěstounská péče na přechodnou dobu očima pěstounů

Andrea a Bohuslav Bernardovi

Různorodost v obsahu příprav, zaznamenali jsme velký problém ve vnímání potřeb dítěte při předávání následným rodičům. Mnozí dlouhodobí pěstouni nevnímají nutnost akceptovat dítě tak, jak jej vnímáme my a odmítají přijmout dítě i se všemi dosavadními zvyklostmi a návyky. Chtějí všechno měnit hned. A to nemyslím pouze v situaci, kdy předává pěstoun dítě bio rodině, u té, se to dá pochopit, mám na mysli proškolené, schválené pěstouny/osvojitele.

S tím související i názor, přístup a řešení situací pěstounů vůči přijatým dětem, vnímáme velký rozdíl mezi kraji, ale také v jednotlivých krajích mezi samotnými pěstouny, kteří byli připravováni rozdílnými organizacemi již před zařazením. Nemám na mysli vnímání obsahu jednotlivci, ale samotný přístup k přípravám a důležitost obsahu, velká část příprav by měla být věnována především oblasti psychologie dítěte a také vnímání biologické rodiny, jak celku. U některých dotazovaných bylo zjištěno, že obsahem příprav byla většina času věnována rozboru vlastních rodin, tvorbě rodokmenů a mnohdy až nesmyslné pitvání v pocitech z vlastního dětství. Je třeba si uvědomit, že mnohé to nepřivede k přemýšlení o potřebách přijatého dítěte, jak je zřejmě zamýšleno. Většina dotazovaných byla pouze pohoršena tím, že nechápou trávený čas na přípravách, ani jejich význam.

Stejně tak někteří pěstouni následná povinná školení vnímají jako nutné zlo. Což je zřejmě způsobeno nejen obsahem oněch školení, ale právě již prvotním obsahem příprav, kdy pěstouni nepociťují potřebu posouvat se dál a nové věci se dozvídat, oblasti školení si sami vybírat dle svého zájmu a očekávat další přínos.

Nekonceptnost ve způsobu předávání, ať už PP, osvojitelům nebo širší rodině, či dokonce jinému přechodnému pěstounovi. Po většinou chaos, nejednotnost v postupu, dohody tzv. stranou, přitom by bylo pro dítě mnohem přínosnější, kdyby si všechny strany sedly, projevíly svá očekávání a společně připravily smysluplný plán, který dítěti pomůže přejít plynule do nového prostředí.

Mnohdy nesmyslné průtahy celého procesu od přijetí do pppd až po předání do stálého prostředí. Některé situace se stále opakují, postupy jsou zdoluhavé, u jasných případů nelze zkrátit metodický postup, i když stejně víme, do jakého cíle dítě směřuje, myšleno kupříkladu u odložených dětí, jejichž rodiče jsou nepřizpůsobiví, nedají se dohledat, nebo jsou ve výkonu trestu za násilnou činnost na dětech. Proč v těchto případech musí dítě setrvat u pppd rok i déle jen proto, že musejí být dodrženy ochranné termíny rodičů.

Nesmyslně dlouhé čekací doby na rozhodnutí soudů, jak je možné, že zcela transparentní případ, ve kterém je hned z počátku nastíněno, kam směřuje (myšleno jasné indicie a okolnosti případu), se díky soudnímu průtahy, není tím myšleno zajišťování důkazů a materiálu pomáhajících správnému rozhodnutí, může přehoupnout přes více než rok zákonem stanovené doby pobytu dítěte v pppd?

Následně nás trápí nespolečná spolupráce soudu s nutným časem pro předávání. Není možné, aby v jednom kraji dítě z pppd třeba po 7 měsících odcházelo na základě předběžného opatření (vždyť není v ohrožení života) do týdne,

bez navázání na nové pečovatele, stejně jako není možné soudně určit, kdy dítě připraveno bude. Některé děti, a nesouvisí to pouze s věkem, jsou schopny odejít za měsíc intenzivního navazování, jiné potřebují i půlrok. Ovšem o datu předání rozhoduje nabytí právní moci soudního rozhodnutí, které ale nijak nezohledňuje potřeby dítěte. Za sebe mohu říct, že neřeším dávky na dítě, na které tímto dnem ztrácím nárok, i když i to mnozí pěstouni bohužel jako důvod uvádějí, osobně mám na mysli pouze a jen citovou a psychickou potřebu dítěte ještě setrvat, nebo už jít.

Velký problém shledáváme v nekomfortním postavení pppd ve spolupráci s ospody a krajskými úřady, naštěstí toto neplatí globálně, jsou výjimky, kde je pppd opravdu partnerem, ve věci řešení situace dítěte, ovšem nejčastěji je právě pppd spíše vnímán jako někdo, kdo „zavazí“ v celé věci. Nedostává včas a ucelené informace o průběhu řešení, není přizván k jednáním o řešení či výběru následných pečovatelů, jeho názor je pouze orientační a mnohdy nebrán na zřetel s konstatováním, že není nestranný, ani nemůže být, pěstoun jediný zná dítě opravdu dobře, chápe jeho potřeby a zájmy.

Úvod do tématu vztahové vazby

Eva Pávková

Budování kvalitní vztahové vazby je podstatou a smyslem náhradní rodinné péče, protože její vytvoření má celoživotně protektivní účinek. Ochraňuje vztahy dětí s jejich nejbližšími i širším sociálním okolím a formuje jeho vnímání světa. Je velký rozdíl, zda vznikne vazba jistá či nejistá, které pak můžeme hodnotit dle míry blízkosti a bezpečí.

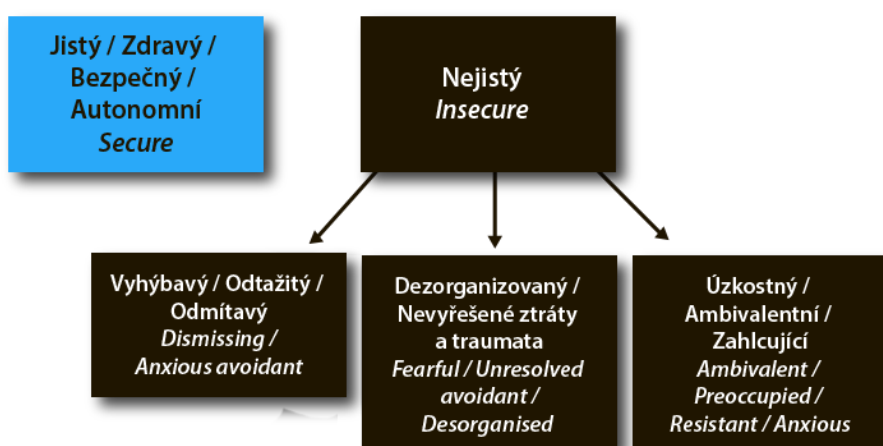
Tento teoretický rámce jsme pak během semináře použili pro práci ve skupinách, kde proběhly diskuse o náročných zkušenostech, které tuto problematiku odrážejí u dětí nízkého věku. Srovnávali jsme nastavená pravidla ve vztahu k vývojovým potřebám a projevům jejich nenaplnění.

V závěru jsme shrnuli podstatné podmínky bezpečného přenesení vztahové vazby při předání z pěstounské péče na přechodnou dobu do další péče.

Studijní texty:

Pokud osoba, která o dítě pečuje, není schopna poskytnout mu svou fyzickou a psychickou blízkost, není ve svém chování konzistentní nebo dítě dokonce psychicky či fyzicky ohrožuje, vyvinou se u dítěte poruchy ve vytváření citového pouta.

Podle způsobu, jak se konkrétní pečující osoba k dítěti chová, rozlišujeme **4 typy attachmentového pouta**; v češtině se můžeme setkat s několika variantami názvů jednotlivých typů attachmentu, záleží na konkrétním překladu.

Dle kategorie blízkosti a bezpečí lze jednotlivé typy attachmentu rozdělit do **4 kvadrantů**.

Přibližné rozložení jednotlivých typů attachmentu v populaci

Zdravý attachment 50-60%

Odtažitý attachment 15-20%

Ambivalentní attachment 15-20%

Dezorganizovaný attachment 5-10%

ZDRAVÝ ATTACHMENT

Jak dítě vidí samo sebe?

LÁSKYHODNÉ, DOBRÉ, HODNOTNÉ, SCHOPNÉ

Jak dítě vnímá ostatní lidi?

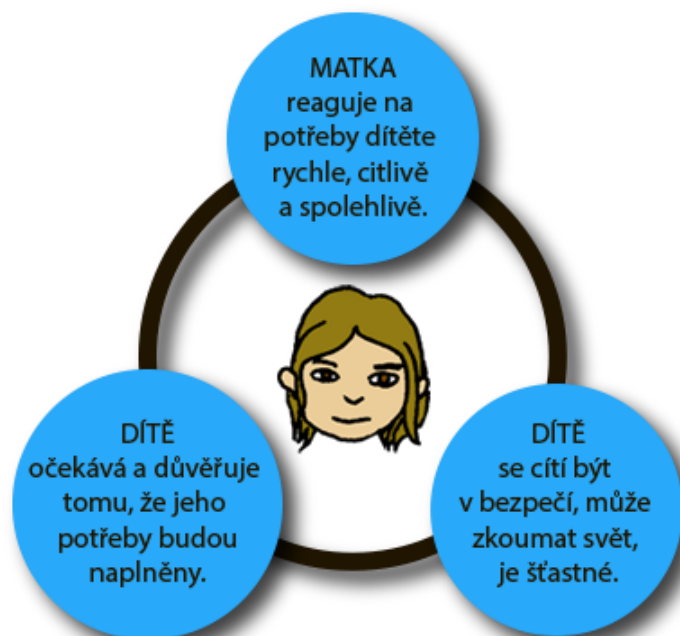
BEZPEČNÍ, DŮVĚRYHODNÍ, SPOLEHLIVÍ, POMÁHAJÍCÍ

Jak dítě vnímá okolní svět?

BEZPEČNÝ, ZAJÍMAVÝ, PŘEDVÍDATELNÝ, ZVLÁDNUTELNÝ

O co se snaží?

ZKOUMÁNÍ SVĚTA, UČENÍ, POROZUMĚNÍ SVĚTU, ZVLÁDÁNÍ SVĚTA

VYHÝBAVÝ (ODTAŽITÝ) ATTACHMENT

Jak dítě vidí samo sebe?

**JSEM LÁSKYHODNÉ, JEN POKUD NECHCI PŘÍLIŠ.
MOJE POCITY JSOU TAK DĚSIVÉ, ŽE JE LEPŠÍ SE JIM
VYHNOUT.
VĚCI NEJLÉPE ZVLÁDNU SÁM BEZ POMOCI DRUHÝCH.**

Jak dítě vnímá ostatní lidi?

**BEZPEČNÍ, ALE NESMÍM OD NICH CHTÍT PŘÍLIŠ.
SPOLEHLIVÍ, POKUD SE K NIM NEDOSTANU PŘÍLIŠ
BLÍZKO.
OBČAS MOHOU BÝT UŽITEČNÍ.**

Jak dítě vnímá okolní svět?

BEZPEČNÝ, ZAJÍMAVÝ, PŘEDVÍDATELNÝ, ZVLÁDNUTELNÝ

O co se snaží?

ZKOUMÁNÍ SVĚTA, UČENÍ, VYHNOUT SE SVÉMU VNITŘNÍMU SVĚTU, ZAMĚŘIT SE NA VNĚJŠÍ AKTIVITU

AMBIVALENTNÍ ATTACHMENT

Jak dítě vidí samo sebe?

**NEJSEM SI JISTÉ, ZDA SI LÁSKU OSTATNÍCH ZASLOUŽÍM.
MOJE EMOCE JSOU SILNÉ, ZAHLCUJÍ MĚ A NEVÍM SI S NIMI
RADY.**

Jak dítě vnímá ostatní lidi?

**MOJE POTŘEBY USPOKOJÍ JEN TEHDY, KDYŽ SE BUDU
HODNĚ SNAŽIT.
NESPOLEHLIVÍ, NESMÍM NA NICH BÝT ZÁVISLÉ.
NEJSOU MI K DISPOZICI VŽDY, KDYŽ JE POTŘEBUJI.
NEJSOU KONSISTENTNÍ.**

Jak dítě vnímá okolní svět?

**POZNÁVÁNÍ SVĚTA NENÍ MOU HLAVNÍ SNAHOU, TOUŽÍM PO LÁSCE.
NEJSEM SI JISTÉ, ZDA JE SVĚT BEZPEČNÉ MÍSTO, PROTOŽE PROZKOUMAT HO MOHU, AŽ NAPLNÍM SVÉ
POTŘEBY.
MOŽNÁ BY SVĚT MOHL BÝT ZAJÍMAVÝ, KDYBYCH NA NĚJ MĚLO ČAS A NEMUSELO SE STARAT O USPOKOJENÍ
SVÝCH POTŘEB.**

O co se snaží?

**USPOKOJIT SVÉ POTŘEBY.
ZÍSKAT POZORNOST A BLÍZKOST PEČUJÍCÍ OSOBY.
MÍT DOBRÝ VZTAH S RODIČI.**

DEZORGANIZOVANÝ ATTACHMENT

Jak dítě vidí samo sebe?

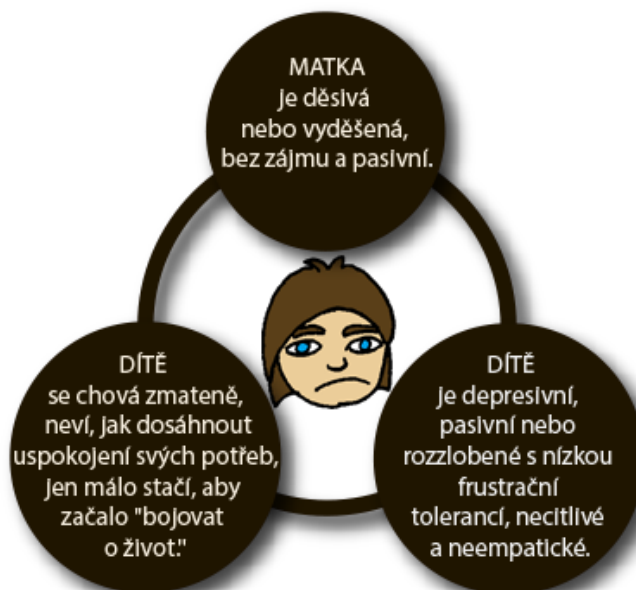
**NEZASLOUŽÍM SI LÁSKU.
JSEM ŠPATNÝ.
NEMÁM ŽÁDNOU HODNOTU.
MOJE EMOCE MĚ ZCELA ZAHLCUJÍ, JE TO NAD MÉ SÍLY.
NEMÁM VE SVĚTE SVÉ MÍSTO A NIKDY HO NENAJDU.**

Jak dítě vnímá ostatní lidi?

**LIDÉ NEJSOU BEZPEČNÍ.
LIDÉ JSOU DĚSIVÍ.
LIDÉ NEJSOU DŮVĚRYHODNÍ, KDYŽ JE POTŘEBUJI, NEJSOU
TU.
JSOU NESPOLEHLIVÍ, NEKONSISTENTNÍ, DĚSÍ MĚ.
NEZAJÍMÁM JE.**

Jak dítě vnímá okolní svět?

**SVĚT JE DĚSIVÝ.
SVĚT JE NEBEZPEČNÝ.
SVĚT MI NEPOMŮŽE, ABYCH SE V NĚM MOHL CÍTIT LÉPE.**

**NENÍ, KAM SE UKRÝT, MUSÍM BÝT NEUSTÁLE VE STŘEHU, VŽDY PŘIPRAVENO K OBRANĚ.
V CELÉM SVĚTĚ NEEXISTUJE JEDINÉ BEZPEČNÉ MÍSTO.**

O co se snaží?

NEVÍM, KAM SMĚŘOVAT, JSEM ZMATENÉ.

SNAŽÍM SE PŘEŽÍT.

SNAŽÍM SE NIC NECÍTIT NEBO SI ZKOUŠÍM SVOU MOC ZABEZPEČIT SILOU A AGRESÍ.

UZAVŘU SE DO SEBE NEBO SE POKUSÍM OKOLÍ OVLÁDNOUT SILOU.

Vztahová vazba

Bezpečná vazba

Dítě používá pečující osobu jako bezpečnou základnu pro zkoumání okolí. Vykazuje přiměřenou úzkost, když pečující osoba opouští místnost a uklidní se a znovu se vrátí ke zkoumání, když se pečující osoba vrátí. Dítě může být uklidněno i cizím člověkem, ale preferuje pečující osobu.

Ambivalentní vazba

Dítě nepoužívá pečující osobu jako bezpečnou základnu, ale protestuje, když se chystá odejít. Je velmi rozčilené, když je pečující osoba pryč a jen pomalu se uklidní, když se pečovatel vrátí. Dítě se velmi zajímá o to, kde se pečovatel vyskytuje, vyhledává kontakt, ale když ho dosáhne, rozčileně ho odmítá. Nedá se jednoduše utiшит cizí osobou. V tomto typu vazby je dítě neustále úzkostné, protože dostupnost pečující osoby není stálá.

Vyhýbavá vazba

Dítě při hře málo sdílí své emoce. Projevuje náznaky emocí, když se pečovatel vytrácí nebo vrací. Vykazuje málo citu, když je mu projevována náklonnost. K cizím se chová podobně jako k pečovateli. Dítě ve svém jednání může projevovat nedostatek příchyllosti a nízkou sebeúctu.

Dezorganizovaná vazba

Dezorganizované emocionální chování se projevuje například tak, že dítě pozoruje pečující osobu, ale přitom je zády k němu.

Poznámky ke vzdělávacímu programu:

„Aktuální otázky rodinného práva v praxi sociálně právní ochrany dětí“

Soudce František Dolíhal a psycholog Eva Pávková

Při našem vystoupení jsme prezentovali dva případy z praxe, jeden z případů se týkal příbuzenské pěstounské péče, druhý vyhroceného sporu rodičů v otázce péče o nezletilého syna. Oba prezentované případy měly negativní vývoj, proto jsme se v součinnosti s účastníky semináře pokusili nalézt odpověď na otázku, co mohly zainteresované subjekty učinit jinak, jindy a lépe.

Debatu lze shrnout do několika z našeho pohledu obecně platných doporučení:

- **včasná edukace** rodičů, případně dalších osob zodpovědných za výchovu nezletilého dítěte – rodiče a další osoby by měli již v době, kdy problémy v rodině nemají dlouhého trvání, dostat relevantní informace o právech a povinnostech a o možnostech řešení složité životní situace; edukaci přitom může poskytnout soud, orgán sociálně - právní ochrany dětí, mediátor, advokát, různé poradny apod.
- **těsná spolupráce a vzájemná informovanost všech zainteresovaných** – bez ohledu na to, zda se jedná o orgány státu, či jiné subjekty; ti, kteří se snaží rodičům pomoci řešit složitou situaci nezletilého dítěte, by měli hovořit stejnou řečí, poskytovat rodičům obsahově shodné informace o jejich právech a povinnostech a o možnostech řešení
- **případové konference** – důležitý nástroj, který má orgán sociálně – právní ochrany dětí k dispozici při řešení situace ohrožených dětí; účast všech zainteresovaných osob
- často se problémy v rodině výrazně promítanou do chování a výsledků dítěte ve škole – velmi důležité proto bývají **zprávy školského zařízení, které dítě navštěvuje** – i na první pohled spíše marginální problémy s chováním či docházkou mohou být signálem, že v poměrech nezletilého dochází k negativnímu vývoji
- **dohled nad nezletilým dítětem** – preventivní opatření, které může přijmout orgán sociálně – právní ochrany dětí či soud – z debaty vyplynulo, že soudní dohled je vnímán jako účinnější nástroj, na rodiče a další osoby totiž působí již samotné projednání věci před soudem

Velmi zajímavé bylo srovnání pohledu psychologa a soudce na jednotlivé fáze případů, na přijatá či v úvahu přicházející opatření.

Právní aspekty mezinárodněprávní ochrany dětí

Markéta Kačerová Nováková, právnička
Alice Trávníková, psycholožka

Základní pravidla mezinárodněprávní ochrany dětí

- ▶ Obvyklé bydliště – základní kritérium pro určení (mezinárodní) příslušnosti soudů
- ▶ Státní občanství – je pouze podružným kritériem
- ▶ Spolupráce ústředních orgánů
- ▶ Suverenita států – nelze zasahovat
- ▶ Multidisciplinární spolupráce

Typové příklady nejčastější spolupráce

- ▶ Nezletilý cizinec mimo péči rodičů
 - Repatriace dítěte
 - Dítě zůstává v Česku
- ▶ Mezinárodní osvojení
- ▶ Rodičovský (mezinárodní) únos
- ▶ Rodičovský konflikt s přeshraničním prvkem

Nezletilý cizinec mimo péči rodičů

- ▶ Osobní působnost /rozsah poskytování SPOD (§ 2 ZSPOD).
- ▶ Obecně poskytují OÚ ORP – ÚMPOD ve stanovených případech (§ 35 ZSPOD).
- ▶ Nařízení Rady (EU) 2019/1111 ze dne 25. června 2019 o příslušnosti, uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a o mezinárodních únosech dětí (přepřelované znění) (dále jen „nařízení Brusel II ter“) – použitelné od 1. 8. 2022 – tzv. „Brusel II b“.
- ▶ Haagská Úmluva o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznání a výkonu rozhodnutí a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti a opatření k ochraně dětí z roku 1996 (sdělení MZV č.141/2001 Sb. m. s.).
- ▶ Vídeňská úmluva o konzulárních stycích (publikována v č. 32/1969 Sb.) - čl. 37 písm. b): povinnost informovat příslušný konzulární úřad o všech případech potřeby ustanovení poručníka nebo opatrovníka v zájmu mladistvého - cílem je umožnit zastupitelskému úřadu intervenovat ve prospěch vlastního občana.

Soudní ochrana

- ▶ Existují speciální možnosti soudní spolupráce ve vztahu k dítěti - cizinci:
 - Přenesení příslušnosti k jinému vhodněji umístěnému soudu (většinou stát státního občanství dítěte; stát, kde žijí potencionální pečovatelé dítěte, např. příbuzní).
 - Umístění dítěte do jiného státu (většinou stát státního občanství dítěte; stát, kde žijí potencionální pečovatelé dítěte, např. příbuzní).
- ▶ Mezinárodní osvojení (pokud se nepodaří nalézt dítěti vhodné rodinné prostředí v ČR)

Typový příklad

- ▶ Matka - cizinka opustí dítě po narození.
- ▶ Řešení péče o dítě - stejné jako u občana ČR.
- ▶ ÚMPOD zjišťuje možné rodinné vazby dítěte v cizině - žádost o informace týkající se rodiče, příbuzného nebo jiných osob, jež mohou být způsobilé pečovat o dítě (např. čl. 80 Nařízení Brusel II b).
- ▶ Rozhoduje soud v obvyklém bydlišti dítěte (v ČR) o tom, jaké řešení bude v nejlepším zájmu dítěte, zda zůstane v ČR nebo se bude uvažovat o jeho umístění v dotčeném jiném státě (např. v státě státního občanství dítěte).
- ▶ Povinná konzultace s ústředním orgánem dotčeného „přijímacího“ státu prostřednictvím ÚMPOD (čl. 82 nařízení Brusel II b, čl. 33 haagské úmluvy 1996).

Řešení – „repatriace“

- ▶ Pokud je v nejlepším zájmu dítěte jeho přemístění do jiného státu, pak je třeba postupovat následovně:
 - Získání souhlasu s umístěním od přijímacího státu – nově na všechny formy umístění (s výjimkou rodičů).
 - Teprve pak může soud rozhodnout o umístění v jiném státě (uznatelnost).
 - Možnost přenesení příslušnosti (čl. 12 nařízení Brusel II b).
 - Praktické nastavení předání dítěte - navykací režim.

Řešení – „dítě zůstává v ČR“

- ▶ Pokud je v nejlepším zájmu dítěte jeho setrvání v ČR, je třeba:
 - Zvážit získání českého státního občanství (prohlášením) - § 30 a násl. zákona č. 186/2013, o státním občanství, zejm. § 36 odst.4.
 - Hledat NRP – např. dlouhodobá pěstounská péče, v krajním případě ústavní výchova.
- ▶ Možnost osvojení v ČR; není-li v ČR nalezena vhodná rodina – v cizině (ÚMPOD).

Kazuistika – nezletilý cizinec mimo péči rodičů Ukrajinská dívka (12 let)

- ▶ 3/2022 spolu se svou ukraj. pěstounskou rodinou přestěhování do ČR (matka zemřela, otci odebrána rodič. práva, sourozenci snad na Ukrajině v PP, závažný zdravotní stav dívky)
- ▶ 5/2022 pěstounka se rozhodla ukončit výkon péče (přes nabízenou podporu a pomoc ze strany místního OSPOD). Předběžným opatřením Okresního soudu Děčín dívka umístěna do ZDC Radlická Praha. ÚMPOD opatrovníkem. Zapojen ukrajinský konzulát, velmi nejasná situace (ukrajinský DD v ČR, nová ukrajinská pěstounka v ČR, český DD), OSPOD Praha, OSPOD v bydlišti nové potencionální pěstounky.

- ▶ Participace dítěte.
- ▶ 9/2022 případová konference – preference nové ukrajinské pěstounky
- ▶ Paralelní proces - svěření do PP pěstounce na Ukrajině x svěření do PP soudem v ČR.
- ▶ 11/2022 svěření do PP na Ukrajině, dítě na dlouhodobé návštěvě u budoucí pěstounky
- ▶ 12/2022 svěření do PP OS Děčín - soud vyhodnotil, že se na Ukrajině nejednalo o stejný předmět řízení

Otázky k diskuzi - nezletilý cizinec mimo péči rodičů

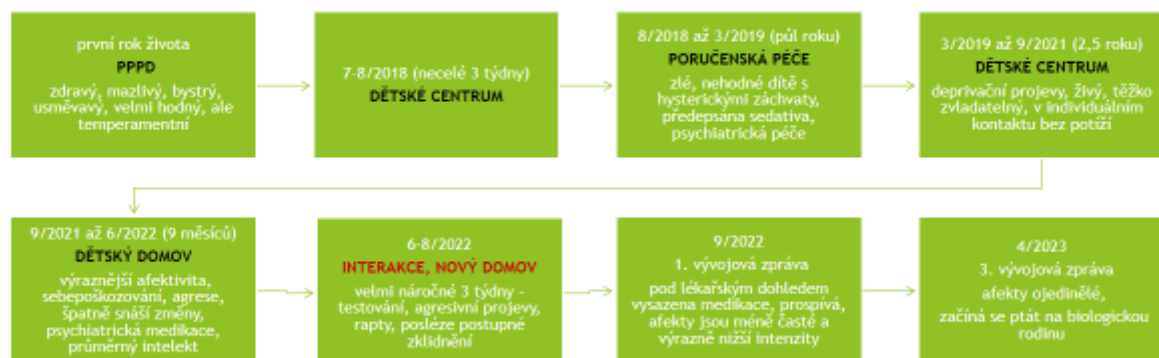
- ? Kdo vyhodnocuje ohrožení dítěte? *OSPOD ORP*
- ? Kdo zjišťuje informace o rodině dítěte / o jeho historii ze zahraničí? *ÚMPOD*
- ? Může český soud rozhodnout o svěření dítěte do poručnické péče v cizině? Je vyžadována součinnost druhého státu? *Ano - nejčastěji rozhoduje soud v místě obvyklého bydliště dítěte. Svěření do por. péče je možné, i když má poručník bydliště v cizině. Každé svěření (kromě rodičů) vyžaduje souhlas "přijímacího" státu.*
- ? Pokud je dítě v péči jiné osoby než rodiče, je OSPOD jej povinen pravidelně navštěvovat? (§ 19/4 ZSPOD) *Ano, bez ohledu na státní občanství dítěte.*

Kazuistika - mezinárodní osvojení

Chlapec narozený 7/2017 (1)

- ▶ 7/2017 matka zanechala chlapce v porodnici (už v těhotenství se rozhodla), svěřen do PPPD
- ▶ 10/2017 matka udělila souhlas s osvojením
- ▶ 6/2018 KÚ zpřístupnil poprvé spisovou dokumentaci ÚMPOD
- ▶ 8/2018 umístění chlapce do DC (po roce v PPPD)
- ▶ 8/2018 KÚ oznámil, že se našla vhodná pěstounka, soud na zákl. PO dítě svěřil do poručenské péče
- ▶ 3/2019 soud na základě PO předal dítě do DC, poručnice odmítla o nezletilého pečovat
- ▶ 6/2019 soud rozhodl o zproštění funkce poručníka a umístění dítěte do DC (PM 9/2019)
- ▶ 1/2021 KÚ žádá podruhé ÚMPOD o zprostředkování mezinárodního osvojení
- ▶ 2/2021 spis neobsahuje veškeré podklady, ÚMPOD žádá doplnění spisu
- ▶ 8/2021 soud na základě PO přemísťuje dítě z DC do DD (věk dítěte)
- ▶ 2/2022 spis byl po četných urgencích doplněn
- ▶ 2/2022 dítě projednáno Poradním sborem ÚMPOD
- ▶ 8/2022 odjezd dítěte do nového domova (v 5 letech)

Dlouhá cesta dítěte do rodiny (popis chování v daném čase pečujících osob)

Otázky k diskuzi – mezinárodní osvojení

Systém je podhodnocený, zákon má limity, ALE...

- ? Jak by to mohlo/mělo vypadat, aby to bylo pro dítě co nejméně zatěžující?
- ? Jak by mohla vypadat ideální praxe?
- ? Kde je slabé místo, krizový moment (konkrétní pojmenování)?
- ? Kde je limit (konkrétní popis)?
- ? Co mohlo být uděláno jinak?
- ? Co mohu já ze své pozice v dané situaci nabídnout (konkrétní kroky)?
- ? Princip subsidiarity - *podpůrnost mezinárodního osvojení (až, když se dítěti nenajde rodinné prostředí v ČR po dobu 6 měsíců)*
- ? Právní volnost – *splnit vše dle OZ a ZŘS*
- ? Zda a jak vůbec bývá u dětí, o které nejví biologická rodina zájem, právně řešena osvojitelnost (časové souvislosti zahájení soudního řízení týkajícího se právní volnosti)?
- ? Zájem o dítě – co je skutečný a co deklarovaný zájem, jak dlouho vyčkávat (důležitost vyjádření OSPOD vzhledem k zájmu dítěte)?
- ? Princip subsidiarity u dítěte, jehož sourozenec je v zahraničí (při absenci příbuzných v Česku)?

Kazuistika - rodičovský (mezinárodní) únos do ČR (1)

- ▶ 7/2020 Rozpad rodiny žijící na Slovensku, matka Češka, otec Slovák, 2 děti (nar. 2014, 2017),
 - matka s dětmi odjela ke své rodině do ČR (vzdálenost 30 km!)
- ▶ 8/2020 Otec zahájil na Slovensku rozvodové a opatrovnícké řízení
- ▶ 10/2020 Otec podal žádost o navrácení, opatrovník OSPOD Brno
- ▶ 11/2020 OSPOD sociální šetření - děti spokojené veselé, rozhovor s chlapcem – maminka je hodná, plácne ho, jen když zlobí, čte pohádky, hrají se. Denně videohovor s otcem.
- ▶ 1/2021 MS Brno – řízení zastaveno, děti od 12/20 u otce
- ▶ 2-3/2021 Matka si postupně opět vzala děti k sobě. Pokračuje řízení na Slovensku, soudně znalecké posudky. Otec znovu zahájil návratové řízení. ÚMPOD opatrovník.
- ▶ 4/2021 OSPOD sociální šetření i zpráva z MŠ, děti spokojené, veselé.
- ▶ 4/2021 MS Brno – nařízen návrat.

- ▶ 6/2021 KS Brno – odvolání matky, potvrzen návrat. Stanoveny záruky matce – otec musí zaplatit 2400,- Euro na půl roku bydlení na Slovensku.
- ▶ 9. 12. 2021 Výkon rozhodnutí o navrácení dětí - odebrání dětí matce a předání otci na Slovensko.
- ▶ 12/2021 Opatrovnický OS svěřil obě děti otci, nastaven styk dětí s matkou, matka se viděla s dětmi krátce na dvoře u otce o vánočních prázdninách. Styk dětí s matkou neprobíhal. OS nařídil výchovné opatření -120 hodin psychologického poradenství přes ÚPSVAR, neúspěšné pokusy o asistované kontakty. Styk matky se synem neprobíhá – syn jej odmítá, styk s dcerou nepravdělně (rodiče si dceru svévolně brali z MŠ).
- ▶ 6/2022 Matka si pronajala na Slovensku byt a rok zde žila
- ▶ 3/2023 Odvolací KS svěřil dceru matce, syna otci, víkendy/prázdniny měly trávit děti společně střídavě u obou rodičů. Styk matky se synem dále neprobíhal, výchovné opatření neplnilo účel, bylo předčasně ukončeno. Děti měly kontakt jen, pokud matka dceru odvezla otci.
- ▶ 06/2023 Odjezd matky s dcerou do ČR, přihlásila ji zde do MŠ, k lékaři. Na Slovensku zahájila řízení o nahrazení souhlasu s určením lékaře, školy. Posléze i s nahrazením souhlasu otce s přestěhováním (jednání odročeno na 10/23).
 - Děti se od června neviděly, touží se setkávat. Otec odmítá setkání dětí na neutrální půdě (ÚPSVAR). K matce syna vozit nechce, protože to syn odmítá za to, co mu dělala (popsáno i ve znaleckém posouzení, chlapec nápadně opakuje stále totéž). Neprobíhá už ani online kontakt. Rodiče podávají žaloby.
- ▶ 7/2023 Otec zahájil návratové řízení (ÚMPOD opatrovník) a na Slovensku podal výkon rozhodnutí a svěření dcery do své péče. Spolupráce ÚMPOD s rodiči, OSPOD, Centrem (ÚPSVAR).
- ▶ 7 a 9/2023 OSPOD sociální šetření – holčička spokojená, je jí smutno po bratrovi
- ▶ 8/2023 ÚPSVAR dal návrh na "neodkladné opatrenie" – poradenství v Centru pro rodinu v rozsahu 20 hodin.
- ▶ 9/2023 MS v Brně rozhodl o navrácení holčičky do místa obvyklého bydliště dítěte. Přestože se jednoznačně jednalo o únos, ÚMPOD navrhoval dítě nenavrátit (duševní újma, nesnesitelná situace).

Otázky k diskuzi – mezinárodní únos

- ? Co lze v dané situaci udělat – ze strany ÚMPOD? - *facilitované rozhovory, působení na rodiče prostřednictvím OSPOD*
- ? Ze strany OSPOD v bydlišti dítěte? - *práce s rodinou, hledání smírného řešení*
- ? Mohlo být něco uděláno jinak/lépe?
- ? Lze vůbec něco udělat? - *někdy je potřeba se smířit s tím, že i když uděláme vše, co lze, nestačí to. A rodiče jsou ti, kteří nesou za své dítě zodpovědnost.*

Rodičovský konflikt s přeshraničním prvkem

- ▶ Ohrožení dítěte vyhodnocuje OSPOD (ORP)
- ▶ Přeshraniční spolupráce – prostřednictvím ústředních orgánů (nikoli přímo)
- ▶ Opatrovníkem dítěte OSPOD x ÚMPOD

Otázky k diskuzi - rodičovský konflikt s přeshraničním prvkem

- ▶ Opatrovníkem dítěte OSPOD x ÚMPOD
 - ? Jaké výhody/nevýhody přináší opatrovnictví OSPOD?
 - ? Jaké výhody/nevýhody přináší opatrovnictví ÚMPOD?
 - ? Co může pomoci eliminaci nevýhod?

Mgr. Klára Ille, Mgr. Tereza Kulhanová

I. Právní rámec

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod¹ stejně jako Listina základních práv a svobod České republiky² zakotvují právo na respektování rodinného života. Součástí tohoto práva je i právo rodiče na styk s dítětem.³ Vzhledem k povaze výkonu trestu odnětí svobody (VTOS) je toto právo u vězněných osob fakticky omezeno. Samotné uvěznění ale nemůže být důvodem, aby rodiči byl zcela upřen styk s dítětem.⁴ Právu rodiče na styk s dítětem odpovídá i právo dítěte odděleného od jednoho nebo obou rodičů udržovat s nimi pravidelné osobní kontakty, ledaže by to bylo v rozporu s jeho zájmy.⁵

Podle Úmluvy o právech dítěte je stykem jak osobní styk dítěte s rodičem (přímý styk), tak jakákoliv jiná forma komunikace mezi nimi (nepřímý styk).⁶ VTOS rodiče by sám o sobě neměl být důvodem pro upření přímého styku s dítětem. Tím spíše by neměl být důvodem pro odepření jejich nepřímého styku (zejména formou dopisů, telefonátů či videohovorů).⁷ Pěstouni mají povinnost umožnit styk dítěte s rodičem a udržovat, rozvíjet a prohlubovat jejich sounáležitost.⁸ Povinnost umožnit styk má vůči rodiči ve VTOS i druhý rodič, který má dítě v péči.⁹ Stejnou povinnost lze dovodit i pro ústavní zařízení a zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc.¹⁰

Veškerá omezení a zásahy do práva na styk musí být v souladu s právními předpisy a s nejlepším zájmem dítěte. Pravomoc autoritativně určit podmínky styku, omezit ho nebo ho zcela zakázat, má pouze soud.¹¹

II. Představení výzkumného šetření veřejného ochránce práv ke kontaktům dětí a jejich rodičů VTOS

Výzkumné šetření sestávalo ze dvou částí. V první části jsme požádali všechny OSPOD o vyplnění elektronického dotazníku. Zjišťovali jsme například jak OSPOD pracují s dětmi, jejich rodiči ve VTOS,

¹ Čl. 8 odst. 1 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.

² Čl. 10 odst. 2 a čl. 32 odst. 1, 4 a 5 Listiny základních práv a svobod České republiky.

³ V souladu s ustanovením § 960 odst. 2 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

⁴ Nálezy Ústavního soudu ze dne 8. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 22/17, bod 26, a 20. prosince 2017 sp. zn. I. ÚS 3296/17, bod 24; dostupné na <https://nalus.usoud.cz/>.

⁵ Čl. 9 odst. 3 Úmluvy o právech dítěte vyhlášené pod č. 104/1991 Sb. a čl. 4 odst. 1 Úmluvy o styku s dětmi vyhlášené pod č. 91/2005 Sb. m. s. a čl. 24 odst. 3 Listiny základních práv Evropské unie

⁶ Čl. 4 odst. 2 písm. a) bod II. Úmluva o styku s dětmi.

⁷ Nálezy Ústavního soudu ze dnů 8. srpna 2017 sp. zn. II. ÚS 22/17, bod 24, a 20. prosince 2017 sp. zn. I. ÚS 3296/17, body 26 a 27; dostupné na <https://nalus.usoud.cz/>.

⁸ V souladu s ustanovením § 47a odst. 2 písm. h) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

⁹ V souladu s ustanovením § 960 občanského zákoníku.

¹⁰ Úvodní ustanovení zákona o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy a z § 42 odst. 1 a § 42a odst. 1 zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

¹¹ Ustanovení § 888 a 891 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů; čl. 9 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte; čl. 4 odst. 2 a 3 Úmluvy o styku s dětmi.

pečujícími osobami a dalšími aktéry kontaktu, s kolika dětmi s rodičem ve VTOS mají zkušenost¹² a zda mají v této oblasti dostatečné metodické vedení. Sledovali jsme přitom období od 1. ledna 2019 do 31. března 2022. Druhá část výzkumu se týkala Vězeňské služby České republiky (VS). Zabývali jsme se tím, zda VS při zajišťování návštěv dostatečně zohledňuje nejlepší zájem dítěte a jak při tom spolupracuje s OSPOD a nevládními organizacemi.

Podnětem k zahájení výzkumu byly stále častější stížnosti rodičů ve VTOS na to, že jim není umožněn osobní nebo nepřímý styk s jejich dětmi. Prošetření těchto individuálních stížností na postup OSPOD odhalilo nejen mnohdy závažná pochybení, ale i nejednotnou praxi OSPOD podpořenou absencí metodické podpory.

Výstupem výzkumu jsou dvě zprávy o šetření s doporučeními určené MPSV a VS. Naše doporučení jsme představili a diskutovali také na kulatém stole se zástupci krajských úřadů, Ministerstva práce a sociálních věcí (MPSV), Generálního ředitelství vězeňské služby, Výboru pro práva dítěte a Nejvyššího státního zastupitelství. Zúčastnili se také zástupci neziskových organizací, které se specializují na tuto problematiku.

III. Hlavní doporučení určená OSPOD vyplývající z výzkumného šetření

Vyhodnocení situace dítěte a individuální plán ochrany dítěte (IPOD)

Nástup rodiče do VTOS je bezpochyby podstatnou událostí v životě dítěte, která ale nemusí automaticky znamenat ohrožení dítěte. Pokud OSPOD s dítětem a jeho rodinou pracuje, měl by vždy přezkoumat, zda není nástup rodiče do VTOS faktorem, který může způsobit ohrožení dítěte. Situaci dítěte by měl přehodnotit i bez iniciativy jiných osob. Pokud OSPOD dospěje k závěru, že dítě může být v důsledku nástupu rodiče do VTOS ohroženo, měl by této skutečnosti přizpůsobit IPOD. OSPOD by měl reagovat včas a situaci dítěte přehodnotit do měsíce od nástupu rodiče do VTOS nebo od okamžiku, kdy se o této skutečnosti dozvěděl.

Povinnost OSPOD seznámit rodiče s IPOD trvá i v případě, že je rodič ve VTOS. OSPOD může požádat o spolupráci při seznámení rodiče s IPOD sociálního pracovníka věznice, případně dožádat jiný OSPOD v blízkosti věznice. Pokud však OSPOD v rámci IPOD ukládá rodiči podstatnou povinnost, významně zasahuje do jeho práva nebo činí podstatné kroky při řešení situace dítěte, měl by rodiče navštívit osobně a IPOD s ním sám projednat.

Jak nastavit kontakt dítěte s rodičem ve VTOS?

Preventivní přístup OSPOD k řešení kontaktů dětí s rodiči ve VTOS se ukazuje jako velmi přínosný, protože může předejít vzniku některých problémů. OSPOD by měl proto u dítěte, s jehož rodinou pracuje, sám i bez iniciativy jiných osob posoudit vhodnost kontaktů s rodičem ve VTOS. Vyplývá to i z jeho povinnosti pravidelně vyhodnocovat situaci dítěte a jeho rodiny.¹³ U každého dítěte, které je schopno projevit názor, by měl OSPOD zjišťovat jeho názor na kontakty s rodičem ve VTOS. Ten je pak třeba pečlivě vyhodnocovat s ohledem na věk, rozumovou vyspělost dítěte i vliv osob v jeho blízkém okolí. Informace pro vyhodnocení vhodnosti kontaktů může OSPOD získat i od pečující osoby a rodiče ve VTOS.

¹² Při výkonu sociálně-právní ochrany dítěte, preventivní a poradenské činnosti nebo při výkonu funkce kolizního opatrovníka.

¹³ V souladu s ustanovením § 10 odst. 3 písm. c) zákona o sociálně-právní ochraně dětí.

Je-li styk v zájmu dítěte, měl by ho OSPOD aktivně podporovat a činit kroky k odstranění případných překážek. Jednotlivé zúčastněné subjekty by měl vést k plnění jejich povinností a nabízet jim v tomto ohledu potřebnou pomoc. Odmítá-li dítě styk s rodičem ve VTOS, nemusí se automaticky jednat o neodstranitelnou překážku. V takových situacích je třeba primárně zjišťovat důvody. Častou příčinou bývají jak obavy samotného dítěte, tak obavy či odmítavý postoj pečující osoby, které mají přímý vliv na postoj dítěte. OSPOD by měl pečující osoby poučit o jejich povinnostech a nabídnout podporu a odbornou pomoc. Všechny zúčastněné subjekty by se měly soustředit na poskytnutí podpory dítěti. Velmi důležité je dítě na styk připravit a následně mu pomoci zpracovat jeho dojmy.

Pokud OSPOD dospěje k závěru, že styk s rodičem ve VTOS není v zájmu dítěte, měl by o tom rodiče informovat a vysvětlit mu proč dospěl k takovému závěru. Zároveň by měl rodiče ve VTOS i pečující osoby poučit o možnosti soudní úpravy. OSPOD by měl svůj závěr přehodnotit, vyskytnou-li se podstatné skutečnosti, které mají vliv na jeho předchozí hodnocení vhodnosti styku.

Nastavení styku dítěte s rodičem ve VTOS by mělo být primárně věcí dohody mezi ním a pečující osobou či ústavním zařízením. OSPOD, rodič ve VTOS, pečující osoby, doprovázející organizace pěstounů ani ústavní zařízení nemohou styk jednostranně upravit, omezit či zakázat. OSPOD by měl při uzavírání dohod plnit dvojí funkci – monitorovací a koordinační. V rámci své monitorovací funkce má dohlížet na to, že žádná ze stran nepřekračuje své pravomoci a jednostranně nenastavuje pravidla styku. Měl by se přesvědčit, že jde skutečně o dohodu, se kterou obě strany souhlasí, a jejich souhlas je informovaný. Rodič ve VTOS je často ve slabší pozici a měl by vědět, že s návrhem nemusí souhlasit a může se obrátit na soud. Jakožto koordinátor by měl OSPOD pomáhat stranám při uzavírání dohody. Zjistí-li, že komunikace mezi stranami není efektivní, měl by se do ní aktivně zapojit a koordinovat ji.

Není-li dohoda možná, měl by OSPOD strany poučit o možnosti obrátit se na soud. Pokud je v nejlepším zájmu dítěte, aby byl jeho styk s rodičem ve VTOS upraven a žádná ze stran se nemá k tomu, aby návrh soudu podala, měl by se OSPOD sám obrátit na soud. V pozici kolizního opatrovníka dítěte má právo podat návrh na úpravu styku dítěte s rodičem ve VTOS, v ostatních případech může podat alespoň podnět.

Specifika přímého styku

V praxi se setkáváme s tím, že některé OSPOD a pečující osoby nepokládají za vhodné osobní návštěvy ve věznici dětí nízkého věku. K osobnímu styku dítěte s rodičem však není třeba, aby bylo dítě vybaveno specifickou vlastností či schopností, které by nabylo až s určitým věkem. Vhodnost přímého styku není závislá na věku dítěte.

Dalším argumentem OSPOD a pečujících osob proti přímému styku bývá, že prostředí věznice může být pro děti traumatizující. Z výzkumu však vyplynulo, že tři čtvrtiny OSPOD nemají bezprostřední osobní zkušenost s prostředím věznice. Věznice sice není ideálním místem pro styk dítěte s rodičem, zachování a rozvíjení vazeb s rodinou je však zcela zásadní a přednostní. A to zejména, pokud jde o rodiče, do jehož péče by se mělo dítě po ukončení VTOS vracet. Velice důležitá je příprava dítěte na to, jak bude prostředí věznice vypadat a jak bude návštěva probíhat. Dítě by mělo vědět, co ho čeká. Veřejný ochránce práv proto doporučil, aby VS ve spolupráci s MPSV připravily materiály o prostředí věznic s fotografiemi míst, kde se bude dítě během návštěvy pohybovat, a informacemi, co jej v konkrétní věznici čeká. VS dále doporučujeme přizpůsobit podmínky pro návštěvy dětí ve věznicích co nejvíce jejich potřebám.

Další překážkou přímého styku je často velká vzdálenost věznice od bydliště dítěte, a s tím související zvýšené náklady na cestu. Pokud pečující osoby nebo ústavní zařízení odmítají umožnit styk z tohoto důvodu, měl by je OSPOD poučit o jejich povinnostech a nabídnout jim v tomto směru pomoc (např. poskytnout informace o možnostech žádat o dávku mimořádné okamžité pomoci nebo o nabídce pomoci nevládních neziskových organizací). Rodiče ve VTOS může OSPOD také poučit o možnosti žádat přemístění do věznice blíže bydlišti dítěte, které může OSPOD podpořit svým souhlasným stanoviskem.

Nepřímý styk a právo na informace

Také vhodnost videohovorů a telefonátů není závislá na věku dítěte. Není třeba, aby mělo dítě bezvadnou řeč. Může stačit, pokud dítě poslouchá, co mu rodič vypráví, a dle možností reaguje. U malých dětí je vhodnější formou videohovor, kdy si dítě může spojit hlas rodiče s jeho tváří. Nepřímý styk formou dopisů zpravidla nelze považovat za plnohodnotný kontakt dítěte s rodičem, a to obzvláště u malých dětí. Měl by být vnímán spíše jako doplněk jiných forem styku. Zároveň je třeba, aby se jednalo o interakci mezi dítětem a rodičem ve VTOS. Pokud pečující osoby nebo ústavní zařízení zasílají rodiči ve VTOS dopisy s informacemi bez zapojení dítěte, jedná se pouze o naplnění práva rodiče na informace.

Skutečnost, že rodič je ve VTOS, by sama neměla být důvodem, proč by rodič neměl mít dostatek informací o svém dítěti a dítě o něm. Povinnost poskytovat rodiči informace mají pečující osoby a ústavní zařízení. OSPOD má pouze povinnost informovat rodiče ve VTOS o zásadních změnách a krocích, které sám navrhuje k řešení situace dítěte.

Pokud předávání informací nefunguje, měl by se OSPOD obrátit na pečující osoby a vést je (i opakovaně) k plnění jejich zákonné povinnosti. Zároveň by OSPOD, pečující osoby ani ústavní zařízení neměli požadovat, aby rodič ve VTOS zasílal opakované žádosti o poskytnutí informací. Jestliže z vyjádření rodiče nevyplývá, že žádá o jednorázové poskytnutí informací o dítěti, je třeba předpokládat, že má zájem o pravidelné informace. OSPOD by měl strany vést k vytvoření plánu pravidelného předávání informací a také k tomu, aby pečující osoby nebo ústavní zařízení poskytovaly rodiči ve VTOS dostatečné informace. Při neúspěchu má OSPOD rodiče ve VTOS informovat o možnosti obrátit se na soud, případně může i sám podat soudu podnět.

Zapojení doprovázející organizace pěstounů do procesu poskytování informací by nemělo způsobovat zbytečné prodlevy a být na úkor práv rodiče. Povinnost poskytovat informace má pěstoun, rodič tedy může žádat o informace přímo od něj.

Mezioborová spolupráce

Předpokladem co nejefektivnější pomoci rodině je funkční spolupráce zúčastněných subjektů. Důležitost mezioborové spolupráce se ukázala i v jednom ze šetřených případů, kdy OSPOD navázal spolupráci se sociální pracovníci věznice i s psycholožkou matky ve věznici. Sociální pracovnice věznice seznámila matku s IPOD, vysvětlila jí jednotlivé cíle a zajistila její souhlas. Psycholožka pak připravovala matku k plánovanému kontaktu, aby se k dětem chovala vhodně. Díky spolupráci všech aktérů se dokonce mohla matka prostřednictvím videohovoru zúčastnit případové konference.

Doporučili jsme proto OSPOD, aby aktivně navazovaly spolupráci se sociálními pracovníky věznic. Narazili jsme však na to, že OSPOD mnohdy neví, na koho se ve věznici obrátit a kde hledat kontakty. Doporučili jsme proto, aby VS a MPSV zpřístupnili kontakty na jednotlivé sociální pracovníky věznic na internetových stránkách věznic.

V procesu zajišťování kontaktů dětí s rodiči ve VTOS mohou být velmi nápomocné také neziskové organizace, které se na tuto oblast specializují. Mohou pomoci například s organizací osobního setkání nebo s přípravou dítěte, pečující osoby či rodiče ve VTOS. Dále mohou zajistit doprovod dítěte na návštěvu nebo dokonce uhradit náklady spojené s dopravou (a v případě potřeby někdy i s ubytováním). OSPOD jsme proto doporučili, aby jejich pomoci využívaly.

Na semináři Triády zazněl také zajímavý podnět pracovnice krajského úřadu, která navrhovala, aby se problematika kontaktů dětí a rodičů ve VTOS řešila už v rámci příprav pěstounů. Budoucí pěstouni by mohli získat potřebné informace o prostředí věznice přímo od zaměstnanců věznic.

IV. Závěr

V rámci výstupů výzkumného šetření si klademe za cíl přispět ke sjednocení a zkvalitnění praxe při naplňování práva dětí a jejich rodičů ve VTOS na vzájemný kontakt. Doporučení, která z něj vzešla, směřují vůči MPSV, krajským úřadům, OSPOD i VS. Na celostátní úrovni ani v krajích neexistuje obecný metodický pokyn či manuál pro OSPOD k řešení problematiky kontaktů dítěte s rodičem ve VTOS. Jedním z hlavních doporučení tedy je, aby MPSV ve spolupráci s VS vytvořily metodický materiál, specificky zaměřený na problematiku styku dětí s rodiči ve VTOS. Metodika by měla nastavit základní rámec spolupráce a určit odpovědnost jednotlivých aktérů.

Mgr. Klára Ille, Mgr. Tereza Kulhanová

Podpora vztahu dítěte s jeho vlastní rodinou – úvod do tématu

A2020/0692-SP/PC

rozsah: 5 vyučovacích hodin

Anotace:

Vzdělávací program je interaktivní a zabývá se problematikou, jak hovořit s dětmi v náhradní rodinné péči o jejich rodině. Zabývá se identitou a sebehodnotou, kontinuitou a vztahy, stabilitou - základní pojmy pro porozumění potřeb dítěte podporovat a léčit jeho vztah s matkou a otcem. Jak hovořit o jejich těžkostech a důvodech, proč nemohou být v této chvíli u svých dětí - analýza příčin krize. Součástí programu je základní nácvik zručností a dovedností jak vést rozhovor s rodiči dětí, jak pracovat s apatickým, nebo agresivním rodičem, jak hovořit s rodiči, kteří lžou, podvádí, nedodržují dohodnutá pravidla. Jak uzavřít s rodiči dohodu o spolupráci. Základy týmové spolupráce, její potřeba pro bezpečný kontakt dítěte s vlastní rodinou.

Lektorský tým: [Mgr. Dana Pukancová, PhDr. Eva Rotreklová](#)

Zpracování přemístění za pomoci metody My Backpack – základy práce s dítětem v situaci umístění mimo biologickou rodinu

A2020/0742-SP/PC

rozsah: 24 vyučovacích hodin

Anotace:

Trénink v metodě My Backpack (MBP) v ČR probíhá ve spolupráci a za stálé průběžné supervize týmu Mijn Backpack z Holandska, kde byla metoda vyvinuta. Metoda MBP pomáhá dospělým mluvit s dětmi o těžkých tématech, jakými jsou například okolnosti a důvody jejich odchodu z rodiny do rodiny náhradní. Metoda pracuje s událostmi v průběhu přechodu dítěte z původní rodiny do náhradní rodinné péče a zaměřuje se na důvody a okolnosti vlastního procesu přemístění dítěte. Děti těmto událostem často dobře nerozumí. Příběh MBP nabízí dětem strukturu, díky které mohou o svém příchodu do náhradní rodiny mluvit mnohem otevřeněji, a mohou tak i lépe přijmout a pochopit, proč se ocitli v pěstounské péči. Metoda pomáhá dospělým pochopit, jak děti události kolem přemístění prožívaly, přijmout jejich chování v té době a skutečně naslouchat jejich potřebám a přispívá k prevenci posttraumatické stresové poruchy dětí v náhradní rodinné péči. Vzdělávací program obsahuje praktický nácvik s materiály – počítačovým programem, maňásky, emočními kartami a knížkou dítěte. Součástí kurzu jsou také odborné přednášky na téma poruchy attachmentu a jejich důsledky, trauma v životě dítěte a jeho důsledky a dokument o práci s metodou. Dále se kurz věnuje také praktickému nácviku komunikace s dítětem a jejím specifikům. Sebezkušenostní techniky v programu přispívají k rozvoji empatie a vnímavosti v práci s traumatizovanými dětmi. Práce s metodou přináší také podněty pro tvorbu a aktualizaci individuálního plánu ochrany dítěte. Všichni lektori českého kurzu MBP absolvovali výcvik v metodě přímo od jejich tvůrců a TRIADA je držitelem licence nejen pro používání metody v práci s dětmi, ale také pro pořádání výcviků a školení MBP jak pro pěstouny, tak pro profesionály v oblasti NRP.

Lektorský tým: [Mgr. Gabriela Vykypělová, Mgr. Taťána Šimečková,](#)

Aktuální otázky pěstounské péče na přechodnou dobu

A2021/0842-SP/PC

rozsah: 6 vyučovacích hodin

Anotace:

Tématem vzdělávacího programu je institut pěstounské péče na přechodnou dobu, který se stal důležitým a účelným nástrojem v procesu transformace systému péče o ohrožené děti. Program je určen širší odborné veřejnosti, zejména pracovníkům v přímé práci s ohroženými dětmi a jejich rodinami, pracovníkům dětských center, dětských domovů a dalších zařízení pro děti se specifickými potřebami. Poskytuje náhled na aktuální vývoj institutu pěstounské péče na přechodnou dobu, jeho význam a cíle a prezentuje příklady a zkušenosti z praxe. Kazuistiky jsou zaměřeny na umístění novorozenců a kojenců, ale také dětí předškolního a školního věku a sourozeneckých dvojic. Pozornost je věnována rolím jednotlivých aktérů, týmové spolupráci a síťování služeb při zajištění odborné podpory a doprovázení.

Lektorský tým: [PhDr. Eva Rotreklová](#),

Oprávnění a povinnosti aktérů systému ochrany ohrožených dětí

A2021/0668-SP/PC/VP

rozsah: 5 vyučovacích hodin

Anotace:

Cílem kurzu je rozšířit znalosti a dovednosti účastníků v oblasti multidisciplinární spolupráce v systému ochrany ohrožených dětí. Jednou z podmínek pro efektivní realizaci této spolupráce je znalost oprávnění a povinností jednotlivých aktérů z hlediska platné právní úpravy. Kurz se zaměřuje zejména na podmínky činnosti a vzájemnou spolupráci orgánů sociálně-právní ochrany a různých typů poskytovatelů služeb (osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany, poskytovatele sociálních služeb, poskytovatele zdravotních služeb, školy a školská zařízení atd.). Důležitými tématy jsou rovněž postavení osob z cílové skupiny (vztah jednotlivých aktérů k těmto osobám) nebo ochrana osobních údajů (sdílení informací během spolupráce). Kurz zohledňuje i specifické situace, jako je spolupráce s rodinou dítěte v případě umístění dítěte do náhradní rodinné péče nebo do ústavní výchovy.

Lektor: [PhDr., Bc. Miloslav Macela](#)

Od dětství k dospělosti – vývojové fáze života

A2021/00667-SP

rozsah: 6 vyučovacích hodin

Anotace:

Cílem kurzu je rozšířit znalosti a dovednosti účastníků v oblasti multidisciplinární spolupráce v systému ochrany ohrožených dětí. Jednou z podmínek pro efektivní realizaci této spolupráce je znalost oprávnění a povinností jednotlivých aktérů z hlediska platné právní úpravy. Kurz se zaměřuje zejména na podmínky činnosti a vzájemnou spolupráci orgánů sociálně-právní ochrany a různých typů poskytovatelů služeb (osoby pověřené k výkonu sociálně-právní ochrany, poskytovatele sociálních služeb, poskytovatele zdravotních služeb, školy a školská zařízení atd.). Důležitými tématy jsou rovněž postavení osob z cílové skupiny (vztah jednotlivých aktérů k těmto osobám) nebo ochrana osobních údajů (sdílení informací během spolupráce). Kurz zohledňuje i specifické situace, jako je spolupráce s rodinou dítěte v případě umístění dítěte do náhradní rodinné péče nebo do ústavní výchovy.

Lektorka: [Mgr. Terezie Pilátová Osecká PhD](#)

Inovativní postupy v práci s rodinou dítěte umístěného v pěstounské péči
A2021/1319-SP/VP **rozsah: 24 vyučovacích hodin**

Anotace:

Tématem vzdělávacího programu jsou inovativní metodické postupy a nástroje pro udržení a podporu vztahů dítěte umístěného zejména v PP/PPPD s rodiči a blízkými osobami. Účastníci se seznámí s možnostmi jak postupovat v práci s touto cílovou skupinou tak, aby i v případě separace byly naplňovány jeho vývojové potřeby, zachovány vrozené vztahy a vytvořena stabilní a bezpečná vztahová síť.

Lektoři: [PhDr. Eva Rotreklová, Věra Bechyňová, DiS.](#)

Metody a techniky odborné přípravy pěstounů a osvojitelů
A2023/1510-SP/VP/VP **rozsah: 16 vyučovacích hodin**

Anotace:

Cílem vzdělávacího programu je prohloubení odborných kompetencí lektorů příprav pěstounů a osvojitelů. Zabývá se metodami práce s laickými účastníky-neodborníky. Seznamuje s vlastní, ověřenou programovou strukturou a předkládá techniky k prezentaci profilových témat odborné přípravy. Praktická část obsahuje interaktivní a zážitkové formy prezentace tématu, zdůrazňuje rozdíly mezi jednotlivými formami – pěstounská péče na přechodnou dobu, pěstounská péče a osvojení.

.Lektoři: [PhDr. Eva Rotreklová, Mgr. Eva Pávková](#)

Počet účastníků ve skupině je max. 20 osob. V případě zájmů můžeme připravit vzdělávání na klíč – ve vašem zařízení a dle vašich podmínek.

Další informace o termínech a přípravě akreditovaných programů najdete na <https://triada-centrum.cz/vzdelavani-publikace/akreditovane-vzdelavaci-programy>

Pokud máte nějaké dotazy – jsme Vám k dispozici.

**Srdečně Vás zveme na XXIV. ročník celostátního semináře
v termínu 25. – 26. 9. 2024**

TRIADA

PORADENSKÉ CENTRUM

TRIADA – Poradenské centrum, z. ú.

Antala Staška 4, Brno 613 00.
pracoviště Okružní 19a, 638 00 Brno-Lesná,
IČ: 266 47 486
Tel.: 774 409 909, 774 409 907
Email: nrp@triada-centrum.cz
<http://www.triada-centrum.cz>